KARTONSAN YAŞAM KÜLTÜRÜ DERGİSİ

paylaşım

1
2006

KAPALIÇARŞININ İKİ CEVHERİ

CEVAHİR VE SANDAL BEDESTENLERİ

GEÇMİŞİ FISILDAYAN KÖY TRİLYE

FAHİR ATAKOĞLU

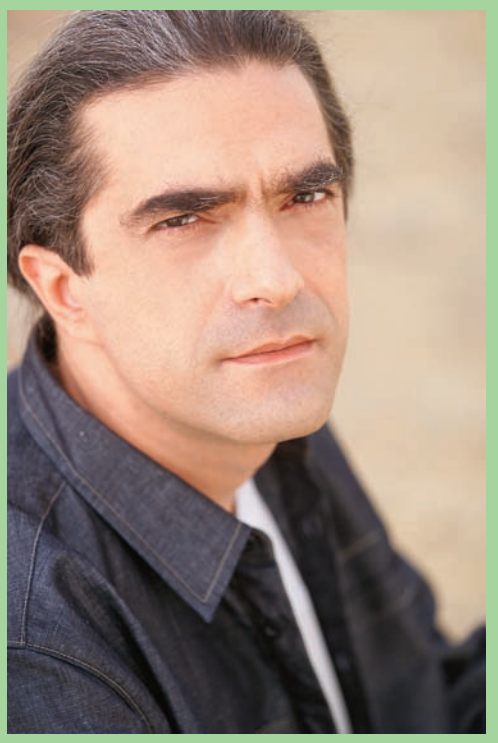

BAD ART KÖTÜ SANAT, KİMİLERİNE GÖRE BERBART

GALATA BANKERLERİ

NEDİR Kİ BİSİKLET, BASİT BİR ALET!..

MANFRED OSMAN KORFMANN VE GERÇEĞE DÖNÜŞEN DÜŞLER

paylaşım

Toplumların kültürel ve sanatsal zenginliğinin, en az ekonomik zenginlikleri kadar önemli olduğu bilinci ile Paylaşım' ın içeriğini ağırlıklı olarak sanatsal ve kültürel konulardan oluşturma çabasındayız. Hedefimiz, her zaman ilginizi çekecek, bilgilerinizi tazeleyecek, yerine göre gülümsetecek, yerine göre hatıralarınızı canlandıracak konuları araştırıp, derleyip toplamak.

Paylaşım'ın içeriği bu anlamda sürekli zenginleşirken, biçimi de değiştirildi. Genel çizgimizi koruyarak boyutumuzu ve renklerimizi değiştirdik.

Bu sayımıza, İstanbul'un ve baharın simgesi erguvanlar ile başladık. Doğanın İstanbul' a bahşettiği bu güzelliğe dikkat çekmek istedik.

Yaşadığımız topraklar nice büyük uygarlıklara ev sahipliği yaptı. Geçen yıl kaybettiğimiz, Truva düşünü gerçeğe dönüştürmeye ömrünü adayan Manfred Osman Korfmann'ı kendisine verdiğimiz Truva Müzesi sözünü hatırlayarak andık.

Bir diğer konumuz zamanın donup kaldığı bedestenlere yaptığımız geriye dönük yolculuk.

"Borç yiğidin kamçısıdır" atasözünü üretmiş toplumumuzda borçlanma alışkanlıklarının başladığı "Galata Bankerleri" dönemine de ışık tutmaya çalıştık.

Gelecek sayımızdan itibaren size ilginç geleceğini umduğumuz başka konulara da yer vereceğiz. Bunlardan biri, seri halinde yayımlamayı planladığımız, geçmişi 2000 yıl öncesine uzanan, üç büyük imparatorluğa başkentlik yapmış, tarih ve kültürel birikimin oluşturduğu benzersiz kent, evrensel müze İstanbul'un, önünden geçip gittiğimiz ama önemini fark etmediğimiz gizli saklı sayısız köşelerine ait bilgilerinin aktarılması. Çünkü artık sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiğini pek de bilemediğimiz İstanbul'a sosyal sorumluluk anlayışımız gereği ve elden geldiğince vefa borcumuzu ödemek istiyoruz.

Paylaşacaklarımızın çoğalması dileği ile...
MEHMET TALU URAY

İÇİNDEKİLER

Dergi Adı — PAYLAŞIM Kartonsan A.Ş. Yaşam Kültürü Dergisi

İmtiyaz Sahibi — Kartonsan Karton Sanayi ve Ticaret A.Ş. adına Mehmet Talu Uray

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü & Yayın Yönetmeni — Kaya Sarıcalı

Yönetim Yeri Adresi — Kartonsan Karton Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Prof. Bülent Tarcan Sok. Pak İş Merkezi
No: 5 Kat: 3 Gayrettepe 34349 İstanbul
Tel.: (0212) 273 20 00
Faks: (0212) 273 21 70
www.kartonsan.com

Basım ve Renk Ayrımı — TOR OFSET SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
İmam Çeşme Cad.
No: 26/2 Ayazağa Şişli-İstanbul
Tel.: (0212) 332 08 38 pbx
Faks: (0212) 332 08 39

Yayın Türü — Yaygın süreli yayın

Yayın Kurulu — Mehmet Talu Uray, Kaya Sarıcalı, Atiye Poyrazoğlu, Elvan Arpacık, Berat Alanyalı, Fahrettin Çiloğlu, Şule Gönülsüz, Ayşe Yetmen

Sanat Yönetmeni — Feza Melek Bölükbaşı

Fotoğraf Editörü — Yekta Tan / Stüdyo Çınar

Hazırlık — Aura Yayın Tanıtım Hizmetleri
Asmalı Mescit Mah. Sofyalı Sok.
No: 8/9 Beyoğlu / İstanbul
Tel.: 0212 293 35 47

Paylaşım Dergisi, Kartonsan Karton Sanayi ve Ticaret A.Ş. tarafından yayımlanır. Ücretsizdir.
Yazı, resim, illüstrasyon ve konuların her hakkı saklıdır. Kaynak gösterilerek de olsa izinsiz kullanılamaz.

Baskı Tarihi — Mart 2006

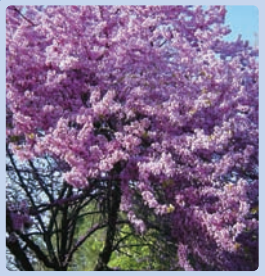

İstanbullun Erguvanları 2

Manfred Osman Korfmann ve gerçeğe dönüşen düşler 32

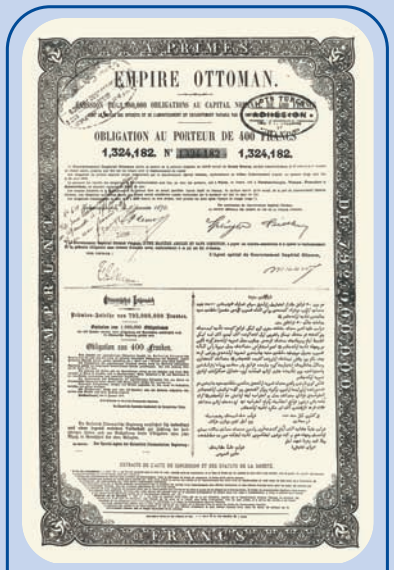

6 GALATA BANKERLERİ

36 Kapalıçarşının İki Cevheri Cevahir ve Sandal Bedestenleri

GEÇMİŞİ FISILDAYAN KÖY Trilye 12

24 BAD ART Kötü Sanat, Kimilerine Göre Berbart

18 Fahir ATAKOĞLU

28 Nedir ki bisiklet, basit bir alet!..

İSTANBUL'UN ERGUVANLARI

Hazırlayan:
Kaya SARICALI
KayaSar@kartonsan.com.tr

İster "ilkbahar başladığı için Erguvanlar çiçek açmış" olsun, ister "Erguvanlar açtığı için ilkbahar gelmiş" olsun, çoğumuz nisan ve mayıs aylarının ılınmış haftalarında, özellikle Boğaziçi sırtlarının bir yerlerinde rastlamışızdır, çoğumuzdan daha fazla İstanbul'un yerlisi olan bu ağaçlara.
Erguvan ağacının çiçekleri, ilk açanlar olmamasına rağmen, baharı müjdeleyen bir simge olarak görülüyor. Ağacın kupkuru dallarında, önce, salkım saçak çiçekler açıyor ve 2-3 hafta boyunca süren bu güzellikten sonra dallar, kalp biçimindeki yapraklarla, yeşillenmeye başlıyor. Bu ağaç, kumlu ve çorak topraklarda bile yetişebiliyor ve azotça zenginleştirdiği toprak yoluyla çevresindeki bitkilerin gelişmesine yardımcı oluyor. Ayrıca, ağacın sertliğinden ötürü mobilyacılıkta tercih edilen bir tür.
Sanıyorum, bu ağaçların İstanbul'daki varlığı, bildiğimiz İstanbul tarihinden daha eski. Latince'deki adı "Cercis Siliquastrum" (Redbud) olan bu ağacın ana vatanı Güney Avrupa, Doğu Akdeniz ve Batı Asya, yani İspanya'dan başlayıp Filistin'e kadar uzanan toprakların yerlisi. Fransa'da yüz milyon yıllık fosilleri bulunmuş. Bir de Kuzey Amerika'ya özgü olanı var, "Cercis Canadensis" (Eastern Redbud) adında.
Anadolu'da bugün, özellikle Batı Karadeniz, Marmara ve Ege bölgelerinde varlığını sürdürüyor. 5-6 yaşından sonra çiçek vermeye başlıyor. Çiçekleri eflatuni pembe-kırmızı arasında bir renkte. Belki de çok özel renginden dolayı "Erguvan renkli" (Erguvani) demek gerekiyor. Ancak, ender de olsa, beyaz renkte çiçeğe sahip Erguvan ağaçlarına rastlanıyormuş. Yaz sonunda oluşan sert kabuklu meyveleri ise fasulyeye benziyor. Bu arada, Erguvan sözcüğünün dilimize, Farsça'dan geçtiğini bilmekte yarar var.

Erguvan ağacı ve çiçeğinin rengi, geçmiş dönemlerde çeşitli şekillerde karşımıza çıkarak kendinden söz ettiriyor.

AHMET HAMDİ TANPINAR'IN İSTANBUL'UNDA BAHAR VE ERGUVANLAR EN GÜZEL ANLATIMLARINI BULUR.

Bu renk, eski Mısır'da asaletin sembolü imiş. Roma'da da öyleymiş ki, imparatorlar hep Erguvan renkli pelerinler giyerlermiş.

Hz. İsa'nın gerildiği çarmıh Erguvan ağacındanmış. Çarmıha gerilirken, Hz. İsa'nın üzerinde Erguvan renkli bir giysi varmış. İslam inanışına göre ise Erguvan renkli giysi giydirilip çarmıha gerilen Yahuda'ymış. Hz. İsa'nın havarilerinden olan ve onu ele veren Yahuda, sonradan, bir Erguvan ağacının dalına asmış kendini. Ağacın önceden beyaz olan çiçekleri, Yahuda'nın duyduğu utancın yüküyle koyu pembeye dönüşmüş ve ağaç da Yahuda ağacı olarak anılmaya başlamış.

Fransızlar ise ağacı, eski Filistin'deki, "Judea" bölgesinin (Güney Filistin) adıyla anıyorlar. Bir görüşe göre, ağacın Yahuda ile ilişkilendirilmesi böylelikle ortaya çıkmış olabilir.

Erguvan çiçeğinin rengi, Bizans'ta imparatorluğun ve soyluların resmi rengiymiş. Osmanlı sultanları da, örnekleri Topkapı Sarayı'nın ilgili bölümünde görüleceği üzere, morumsu, Erguvan renkli pelerinler giyerlermiş.

Kanuni Süleyman'ın Rodos'un fethi sırasındaki çadırı Erguvan rengindeymiş.

Homeros'un İlyada'sında bile Erguvan renkli örtülerden söz edilmiş. A.J. Cronin'in eserlerinden birinin adı da Erguvan Ağacı (Judas Tree).

Ahmet Hamdi Tanpınar, Refik Halit Karay gibi birçok yazar, İstanbul ve bahar ile ilgili yazılarında Erguvan çiçeklerinin güzelliğine ve rengine değinmişler.

İşte böylesine etkileyici bir fenomen "Erguvan" ya da Erguvan ağacı.

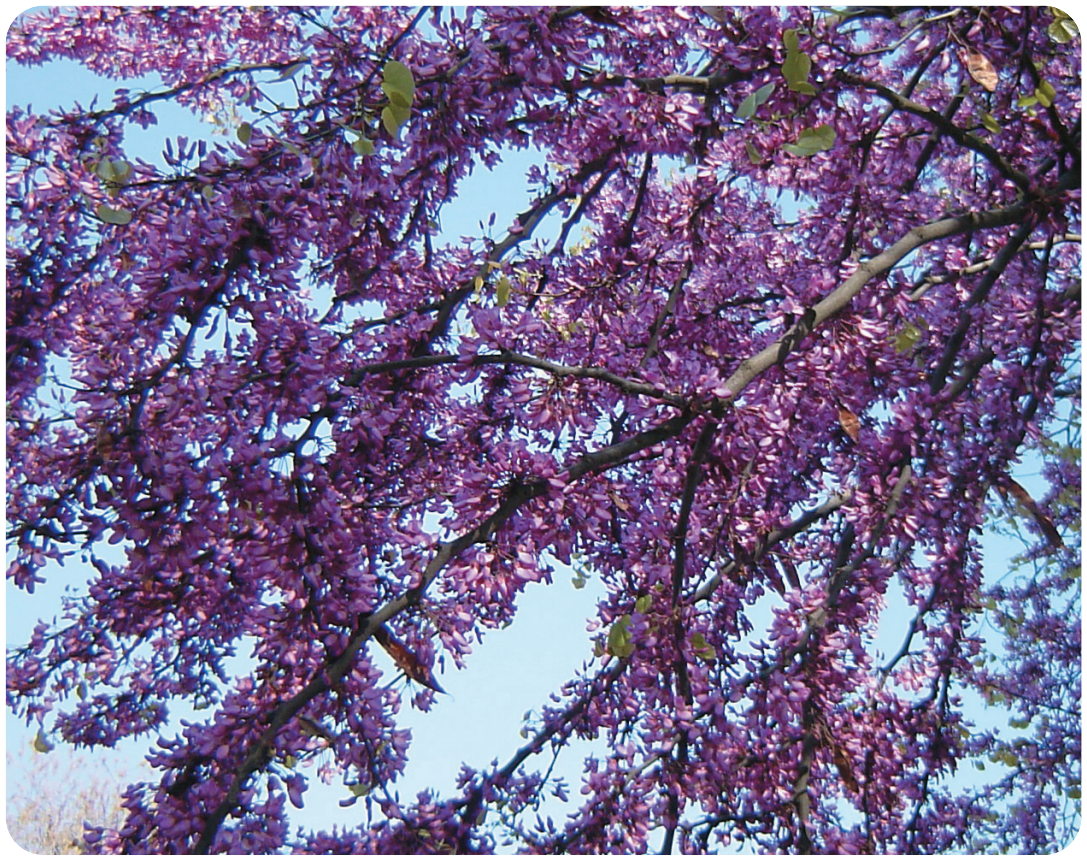

Osmanlılar da sahip çıkmışlar ona ve çok önemsemişler. Şehre bir sürü ağaç diktirerek, İstanbul'u bir "Erguvanlar Kenti"ne dönüştürmüşler.
Geçmişte, Bursa'da da çok yaygın olan Erguvan ağaçları, dayanışma, hoşgörü ve kardeşliğin simgesi olmuş ve yüzyıllarca süren bir şenliğe adını vermiş. Emir Sultan'ın sağlığında (1368-1429) başlayarak, yaklaşık 500 yıl boyunca Erguvan şenlikleri yapılmış. Ama nasıl olduysa, 19. yüzyılda unutulmuş bu şenlikler. Şimdilerde, Bursa'da yeniden canlandırılmaya çalışılıyor.
Bu şenlik zamanında, gönül adamları Bursa'ya gelir ve Emir Sultan Dergâhı'nda toplanırlar, zikir ve sohbet ederlermiş. Davetler, toplantılar, geziler yapılır, şehir ve civarındaki önemli kişiler ve yerler ziyaret edilirmiş. Şehrin ekonomik yaşamında oluşturduğu canlanmadan ötürü, Bursalılar, 4-5 gün süren bu şenliği sevinçle paylaşır ve bereket nedeni sayarlarmış.
Erguvanlara olan ilgi arttıkça, Bursa'nın yanı sıra, İstanbul'da da Erguvancıl girişimler çoğalmış. Bazı "Erguvan" grupları kurulmuş. "Erguvan Muhipleri" bunlardan biri. Bu gruplar, Erguvan şenliği düzenliyor ve yeni fidanlar dikiyor. Boğaziçi'nde Erguvan turları düzenlemek de bu grupların edindikleri işler arasında. Bu turlara katılanların sayısının geçen Erguvan döneminde 100 bin kişiye vardığı söyleniyor.
Erguvanları koruma ve yaşatma yönündeki bireysel ve grupsal çabalar giderek artıyor. Marmara Üniversitesi'nde kültür tarihi dersleri veren Doç. Dr. Haluk Dursun, bu çabalarda adı öne çıkanlardan. Boğaziçi'ndeki Erguvan ağaçlarının envanterini bile çıkarmış : Avrupa yakasında 500, Anadolu yakasında ise 700 civarında ağaç tespit edilmiş. İstanbul'da saptanan en yaşlı ağaç, 1.7 metre gövde çapıyla Ayasofya, Haseki Hamamının yanındaymış.
Dikim amacıyla bir Erguvan ağacı edinmek çok kolay. Orman Bakanlığı'nın fidanlıklarında 20 YTL'yi geçmeyen fiyatlarla satılıyor.

Bu yazıyı, Erguvan ağaçlarının gizemli güzelliğini dile getirmek için kaleme aldım. Ama, sadece İstanbul'a dikkat çekmek için değil, doğal çevremize, yaşadığımız toprakların tarihine ve de kültürümüze, yani geçmişimize ve tabii ki geleceğimize daha fazla sahip çıkabilmek için de onların farkında olmamız gerekiyor.

ÇOK SERT VE MOBİLYACILIKTA TERCİH EDİLEN BİR AĞAÇ OLAN ERGUVAN, CAESALPINIACAE FAMİLYASINDAN. BİLİMSEL ADI, "CERCIS SILIQUASTRUM" OLAN ERGUVANIN ANAYURDU AKDENİZ BÖLGESİ.

MEHMET ARPACIK / Yağlıboya 110x150 cm

GALATA BANKERLERİ...

Hazırlayan
Ayşe YETMEN
ayseyetmen@superonline.com

19. yüzyılda Osmanlı maliyesinde ve kredi işlemlerinde büyük ağırlık kazanan ve çoğunluğu gayrimüslimlerden oluşan sarrafların kurduğu bankerlik işletmeleri. Etkinlik alanları daha çok Galata semti olması nedeniyle bu adla anılmışlardır.

İstanbul'un fethinden sonra, sarraf Levantenler tefecilik ve bankerliği birlikte yürütüyorlardı. Söz konusu kişiler, bu işlerinin yanı sıra, liman kentlerine ve özellikle İstanbul'a gelen Batı kökenli tüketim mallarının acenteliklerini yapmışlar ve bu yoldan önemli kazançlar elde etmişlerdi. İmparatorluğun hemen her yerinde kredi işlemlerine egemen olan bankerler, bir yandan yerli tüccarı, öte yandan tüketiciyi finanse etmişlerdir. Özellikle II. Mahmud döneminde Osmanlı pazarlarını doldurmaya başlayan Batı kökenli sanayi ürünleri, bu banker-tüccarların büyük liman kentlerindeki acente ve ortaklıklarının güçlenmesine yol açmış, Batı mallarına yönelik talep, saray çevresiyle bey ve paşaların lüks talebinin sınırlarını aşarak halka yayılmaya başladıkça

osmanlı bankası arşivi sergisi 'Tarihten İzler' 17 Aralık 1997- 17 Mart 1998

İstanbul Dûyunu Umumiye

TANZİMAT DÖNEMİNDE "GEDİK" ADI VERİLEN ESNAF LONCALARININ, YENİÇERİLERİN 1826'DA TASFİYE EDİLMESİNDEN SONRA AYRICALIKLARINA SON VERİLMESİ, GALATA BANKERLERİNİN ETKİNLİK ALANLARININ GENİŞLEMESİNE NEDEN OLMUŞTUR.

Galata sarraflarının iş hacmi de birden bire genişlemiştir.

Özellikle, Batıdan düşük kredi ile mal alan yerli Rum bankerleri bu malları Osmanlı sınırlarında peşin para ile satarak biriktirdikleri fonları yüksek faizle bu malların pazarlayıcılarına ve tüketicilerine kredi olarak vermişler, böylece büyük kazançlar elde etmişlerdir.

Tanzimat döneminde "gedik" adı verilen esnaf loncalarının, yeniçerilerin 1826'da tasfiye edilmesinden sonra ayrıcalıklarına son verilmesi, Galata Bankerlerinin etkinlik alanlarının genişlemesine neden olmuştur. Baltalimanı Antlaşması'nın imzalanmasından sonra, Osmanlı Devleti'nin Batılı ülkeler karşısında ekonomik ve mali bağımlılığının artmasına koşut olarak kimi banker aileleri Avrupa çapında ün kazanmışlardır. Büyük banker aileleri 19. yüzyılın ikinci yarısında başlayan dış borçlanma sürecinde de başrolü oynamışlar; dış istikrazların (borçlanma) komisyonculuğundan, Osmanlı Devleti'ne hatta padişah ve paşalara doğrudan borç vermeye kadar her türlü mali ilişkide etkili hale gelmişlerdir. İngilizler'le imzalanan antlaşmanın gerçekleştirildiği, şimdiki kemik hastanesi, o zamanlar Tanzimat Fermanı'nın mimarı Mustafa Reşit Paşa'nın yalısı idi. Paşa bu yalıyı sattıktan sonra Emirgan'da başka bir yalıya taşınmış ve orada ölmüştür.

Yukarıda anlatılanların kanıtı niteliğinde Paşa'nın son gününü Galata Bankerleri kitabında Haydar Kazgan şöyle anlatır:

Kabinedeki tartışmalı bir toplantı sonrasında yalısına gelen Paşa'ya banyoya gireceği sırada banker Kamondo Efendi'nin bir süredir holde kendisini beklediğini söylerler. Kamondo'nun biriken alacakları için geldiğini çok iyi bilen paşa kalpten gider. Evdeki feryatları duyan Kamondo da olanı biteni anlayıp "Yandım!" diye dövünmeye başlar. Tanzimat döneminin bu ünlü bankeri, işyerine rahatça ulaşabilmek için şimdiki Bankalar Caddesi ile Banker Sokak arasında yaptırdığı merdiven-geçit ile de ünlüdür. Sarraflık ve tefecilikten bankerliğe ve banka sahipliğine terfi eden bu aile, Cumhuriyet döneminden önce Osmanlı topraklarından taşınarak, Fransa'ya yerleşmiş, zenginlikleri orada da sürmüştür. Paribas Bankası'nın kurucularından olan

Kamondo Ailesi'nin kendi adına bir de müzesi vardır. Louvre'a bağışladıkları zengin koleksiyonları ile de tanınan ailenin fertleri II. Dünya Savaşı'nda toplama kamplarında yok olup gitmişlerdir. Azınlık üyesi bankerlerden birkaçının hikâyesini İstanbul Gezi Rehberi kitabında Murat Belge de şöyle anlatmaktadır: Şimdi Atlas Sineması'nın olduğu büyük binanın o zamanki sahibi olan Katolik Ermeni Bankerlerden Köçeoğlu, Sultan Aziz'e geniş kredi açmış, sonra da Rum banker Zarifi ile birlikte ona karşı Sultan V. Murad'ın tahta çıkmasına destek vermiştir. Kendilerine yaklaşık iki milyon altın borçlu olan padişahın, tahta geçtiğinde dengesini kaybetmesine, bu iki bankerin dolaylı rol oynamış olabilecekleri de tahmin edilmektedir. Sultan Murad'ın ardından tahta çıkan II. Abdülhamid, Zarifi'yi mali danışman olarak çalıştırmış, temkinli kişiliği sayesinde de paçasını böylesi adamlara kaptırmamayı başarmıştı.

Bankerlerle ilgili bir anıyı da Rasih Nuri İleri'den aktaralım: Mali gücü nedeniyle her devrin adamı olan Zarifi Efendi'ye Rasih beyin Büyükbabası, Divan-i Muhasebat Reisi (Sayıştay Başkanı) Rasih Dino bir gün "Çok zeki ve girişimci bir kişisin ancak, Kamondo Efendi her zaman senden önde, neden?" diye sormuş. Zarifi Efendi de "Ben işimden sonra eğlenceye vakit ayırırım, briç oynar, hayatın değişik tatlarından yararlanırım, Kamondo ise evine gider, bir sonraki gün yapacaklarını planlar, yani her zaman benden on iki saat avansla işe başlar" diye cevap vermiş.

Büyük sarraflar zamanla devletin mali işlerinde söz sahibi olmuşlar, 18. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak, padişah III. Mustafa döneminde (1754-74) Hazine-i Hassa ve Darphane sarraflığı Ermeni Düzoğulları'na verilmiştir. Bu ailenin mensupları yüzyılı aşkın bir süre bu iki kurumu idare etmişlerdir. 1842 yılında Anadolu ve Rumeli Kumpanyalarını kuran, Irganyan Uzunartinoğlu, Bogos, Gelgeloğlu ve Tıngıroğlu gibi tanınmış sarraf aileleri, devlet gelirlerini toplayarak, devlet adına ödemelerde bulunmuşlardır.

Osmanlı'nın en üst kademelerine kadar hemen her yerinde kredi işlemlerine egemen olan bu bankerler, ilk Osmanlı Bankası'nın kurulmasına da öncülük etmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde bir banka açılması girişimi, Batıdaki sanayi devriminin Osmanlı ekonomisindeki yansıma ve sonuçlarının görülmeye başladığı dönem olan 19. yüzyılda başlamış, devletin parasal ihtiyaçları çerçevesinde bir devlet bankası kurulması isteği, 1839 yılında Mustafa Reşit Paşa tarafından dile getirilmiştir. İlk banka, 1849 yılında faaliyete geçen Dersaadet Bankası olmuştur.

Osmanlı Hükümeti kambiyo işlemlerini düzene sokmak için Galata Bankerlerinden Jacques Alleon ve M.Baltazzi (Baltacı) ile bir anlaşma yapmıştır. Bu bankerler iki milyon kuruş karşılığında bir yıl süreyle, 110 Osmanlı Kuruşunu bir İngiliz Sterlini raiciyle Fransa ve İngiltere üzerine poliçe çekmeyi taahhüt etmişlerdir. Böylece kambiyoyu istikrarda tutacaklar ve kaimenin (Osmanlı kâğıt parası) değer kaybetmesini önleyeceklerdi.Banka, faaliyette bulunduğu sürece, kaimeleri %3 iskontoyla piyasadan çekmiş, hükümete borç vermiş, ancak bu bankerler 1847 yılında sözleşmeyi yenilemek yerine girişimlerini İstanbul Bankası (Banque de Constantinople/Bank-ı Dersaadet) adını verdikleri bankayla sürdürmek istemişler bunun için de Osmanlı Hükümeti'nden 25 milyon kuruşluk bir destek almışlardır. Avrupa'daki 1848 Devrimleri'nin etkisiyle bankanın etkinliğine 1852'de son verilmiştir. Galata Bankerlerinin kurdukları bankalarda hep azınlık ailelerinin üyelerinin çalıştırılmış olması sanıldığının aksine bir politika değil, zorunluluktan dolayı olmuştur. Osmanlı'nın vekil, vukelası, çocuğunu ya da bir akrabasını bankada çalıştırmaya yanaşmıyor, aşağılanan bu işler aslında aşağılayanları daha da aşağıya itiyordu. Oğlunu bu bankalardan birinde memur yapmayı içine sindiremeyen bir nazır, bir de bakmışsınız çocuğunu evlendirmek için aynı bankanın sahiplerinden borç alabilmek için çeşitli yolları deneyebiliyordu.

Tüm bu gelişmeler hükümeti bir devlet bankasına sahip olma girişimine yöneltmiş, son dönem Osmanlı finans tarihi araştırmacılarından Christopher Clay'e göre Osmanlı Bankası'nın kurulma çabalarındaki hedeflerden biri de "Yerli Galata Bankerlerinin hükümete verdikleri yüksek faizli kısa vadeli borçlardaki tekel haklarını kırmak ve daha düşük faizlerle borç bulmak"tı.

Osmanlı Bankası'nın kurulması ile ünlü Galata Bankerleri: A.Baltazzi, Hristaki Zografos, Bogos Mısırlıoğlu, A.A. Ralli, Jack Kamondo ve Ortakları, Zafiropole, Zarifi Oppenheim, Alberti ve Ortakları, S.Sulzbach, Fruling ve Groschen Stern Kardeşler, Buschoffsheim ve Gold-Schmidt 1864 yılında Osmanlı Bankası'nın ortağı olduğu "Osmanlı

OSMANLI HÜKÜMETİ KAMBİYO İŞLEMLERİNİ DÜZENE SOKMAK İÇİN GALATA BANKERLERİNDEN JACQUES ALLEON VE M.BALTAZZI (BALTACI) İLE BİR ANLAŞMA YAPMIŞTIR.

İmparatorluğu Genel Şirketi" (Société Générale de l'Empire Ottomane) adlı bir banka kurmuşlardır. Bu bankanın bir banker bankası olma özelliği hisse senetlerinin 24.000'inin kurucu bankerlerinin elinde bulunması şartından kaynaklanmıştır.
Bir taraftan Osmanlı Bankası'nın kurulmuş olması, diğer taraftan Galata Bankerlerinin en ünlülerinin ciddi bir finansman kuruluşu meydana getirmeleri, Osmanlı Hükümeti'ne, büyük kargaşalıklara ve zararlara sebep olan Eshamı Cedide, Tahvilat-ı Mümtaze, Sergi ve saire gibi piyasada dolaşan iç borç tahvillerini ortadan kaldırma cesaretini vermişti.

1871-1881 ARASI GALATA BANKERLERİ İÇİN ALTIN YILLAR OLMUŞTUR.

1871-1881 arası Galata Bankerleri için altın yıllar olmuştur. 1871 senesi Osmanlı İmparatorluğu'nun mali ve iktisadi tarihinde bir dönüm noktasıdır. Ali Paşa'nın ölümünden sonra, adı birçok mali olaya karışan Mahmud Nedim Paşa sadaret makamına getirilmiş; bu dönemde iki kez sadrazam olan Paşanın sürdürdüğü mali ve iktisadi politika, Galata Bankerlerinin ekonomi içindeki ağırlığının artmasına neden olmuştur. Bankerler bu dönemde, bankerlik dışında her zaman yaptıkları iltizam işinin yanında bu kez tramvay, demiryolu, inşaat, rıhtım ve dok işletmeciliği, tütün rejisi, maden ve değirmencilik gibi her türlü üretim ve ticari işlere el atmışlardır.
1860'lardan itibaren Galata'daki Komisyon Han ve Havyar Han'da finans imparatorluklarını kurmuş olan Galata Bankerleri, saraydan başlayıp, vezir, vukela, bey, paşa, memur ve subaydan, imparatorluğun en uzak köşesindeki tahıl ya da meyve üreticisine, oduncusuna,

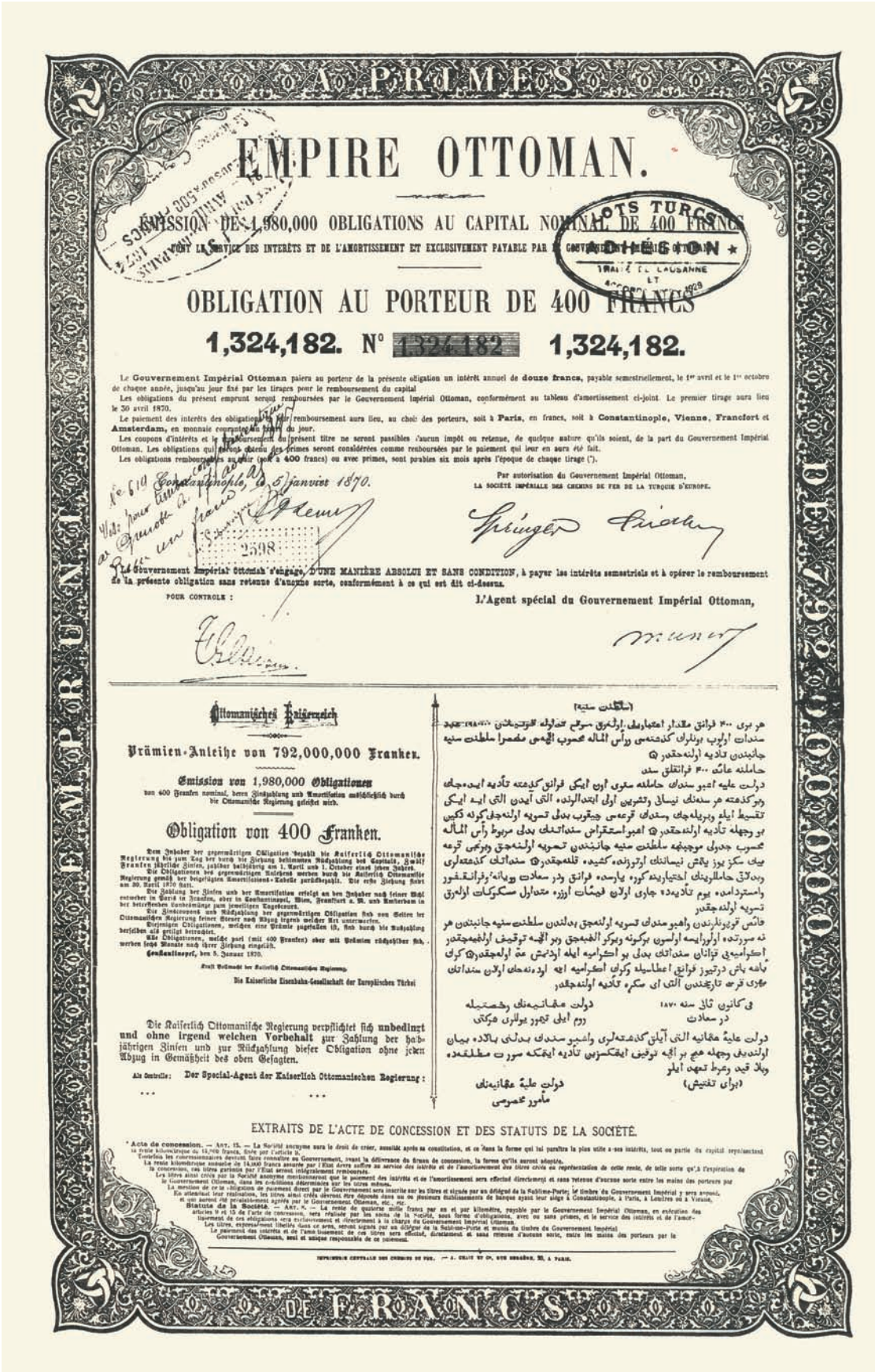
A PRIMES

EMPIRE OTTOMAN.

ÉMISSION DE 1,980,000 OBLIGATIONS AU CAPITAL NOMINAL DE 400 FRANCS

OBLIGATION AU PORTEUR DE 400 FRANCS

1,324,182. N° 1,324,182 1,324,182.

Le Gouvernement Impérial Ottoman paiera au porteur de la présente obligation un intérêt annuel de douze francs, payable semestriellement, le 1er avril et le 1er octobre de chaque année, jusqu'au jour fixé par les tirages pour le remboursement du capital

Les obligations du présent emprunt seront remboursées par le Gouvernement Impérial Ottoman, conformément au tableau d'amortissement ci-joint. Le premier tirage aura lieu le 30 avril 1870.

Le paiement des intérêts des obligations et du remboursement aura lieu, au choix des porteurs, soit à Paris, en francs, soit à Constantinople, Vienne, Francfort et Amsterdam, en monnaie courante au taux du jour.

Les coupons d'intérêts et le remboursement du présent titre ne seront passibles d'aucun impôt ou retenue, de quelque nature qu'ils soient, de la part du Gouvernement Impérial Ottoman. Les obligations qui auront obtenu des primes seront considérées comme remboursées par le paiement qui leur en aura été fait.

Les obligations remboursables au pair (pour 400 francs) ou avec primes, sont payables six mois après l'époque de chaque tirage (*).

Constantinople, le 5 janvier 1870.

Par autorisation du Gouvernement Impérial Ottoman,
LA SOCIÉTÉ IMPÉRIALE DES CHEMINS DE FER DE LA TURQUIE D'EUROPE.

Le Gouvernement Impérial Ottoman s'engage, D'UNE MANIÈRE ABSOLUE ET SANS CONDITION, à payer les intérêts semestriels et à opérer le remboursement de la présente obligation sans retenue d'aucune sorte, conformément à ce qui est dit ci-dessus.

POUR CONTROLE :

L'Agent spécial du Gouvernement Impérial Ottoman,

Ottomanisches Kaiserreich

Prämien-Anleihe von 792,000,000 Franken.

Emission von 1,980,000 Obligationen

Obligation von 400 Franken.

Die Kaiserlich Ottomanische Regierung verpflichtet sich unbedingt und ohne irgend welchen Vorbehalt zur Zahlung der halbjährigen Zinsen und zur Rückzahlung dieser Obligation ohne jeden Abzug in Gemäßheit des oben Gesagten.

Als Controlle: Der Special-Agent der Kaiserlich Ottomanischen Regierung:

EXTRAITS DE L'ACTE DE CONCESSION ET DES STATUTS DE LA SOCIÉTÉ.

kömürcüsüne ve her türlü esnafına kadar uzanan bir ağ kurmuşlardı. Bu yıllarda yabancı malların cazibesi tüm imparatorlukta yaşayan Müslim, gayrimüslim tebaanın tüketim arzularını kamçılıyordu. Bu nedenle gelirler yetmez hale geldiğinden her aile gelirinin bir kısmı ile borsada oyun oynamaya ve şirket tahvilleri satın almaya başlamıştı. Öte yandan esnaf, tüccar ve zürra da hem malını satarken, hem de tüketim girdilerini alırken, tefeci ve murabahacıların insafsızca yürüttükleri muamelelerin kurbanı haline gelmişlerdi.

Tarihimizin pek de iyi bilinmeyen bu yönünü incelerken çoğu, azınlık üyesi olan bu sarraf ve bankerler Osmanlı uyruklu olmaktan gurur duyduklarını kendi menfaatlerine ters düştüğü zaman bile açıklamaktan geri kalmamışlardır. Bazı Batılı yazarlar Galata Bankerlerinin Rusya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'ne en sadık tebaadan daha çok bağlı kaldıklarını, sermayelerini o zamana kadar görülmemiş bir şekilde riske atarak hükümete borç vermeye devam ettiklerini, bu nedenle de övgüye layık olduklarını yazmışlardır. Hatta kimi zaman, bu yardım ve kredi işini Batı bankerlerine ağır şartlarda borçlanarak yürüttükleri iddiası da ortaya atılmıştır. Ancak, madalyonun bir de öbür yüzü vardır. Galata Bankerlerinin, hükümeti destekler görünürken, Galata Borsasının küçük burjuva oyunlarını kaime üzerinde de oynayarak çoğu zaman sempatilerini yitirip, büyük ithamlar altında kalmışlardır.

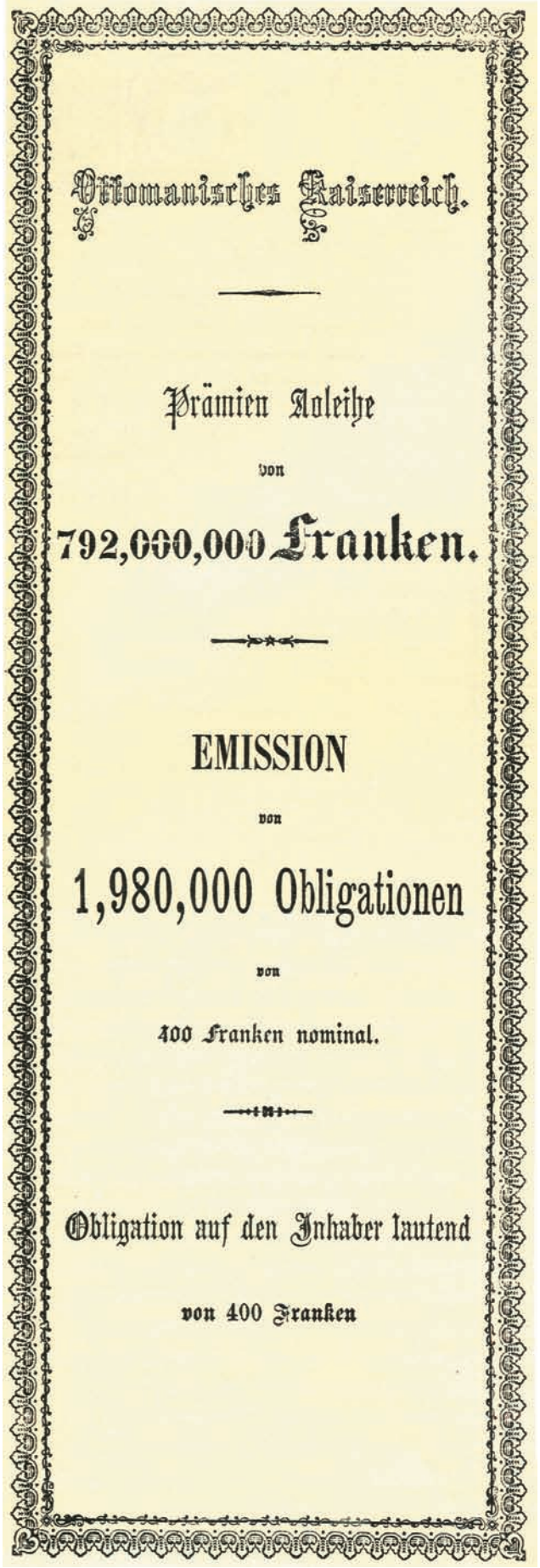
Ottomanisches Kaiserreich.

Prämien Anleihe

von

792,000,000 Franken.

EMISSION

von

1,980,000 Obligationen

von

400 Franken nominal.

Obligation auf den Inhaber lautend

von 400 Franken

Sultan Abdülaziz

GEÇMİŞİ FISILDAYAN KÖY TRİLYE

Hazırlayan
MURAT HUTEN
puppetplayer@msn.com

Sessiz, sakin bir köy... Ağustos ayı, sadece cırcır böceklerinin sesi var. Güneşin ışıkları toprağı ısıtıyor ve fırın kapağını açmış gibi sıcaklığını yerden yüzüme üflüyor. Gölgelerde uyuyan kediler ve köpekler... Ama insanlar yok... Burası 19.yy. sonunda 109 Türk, 3657 Rum'un yaşamış olduğu bir köy. Ve 19 yağhane, 2 hamam, 3 okul, 1 cami, 7 kilisenin olduğu bir yerleşim...
Bu sakinliğe aldanmışım. Meğer hafta sonu lüks arabalarla ve şık insanlarla dolup taşarmış burası. Şanslıymışım ki hafta içi gitmişim. Masama tereyağında ve pul biber eşliğinde karides güveci sunan restoran sahibi söylüyor bunları... Artık Rum yokmuş buralarda ve nüfus mübadelesinde onların yerine gelen Giritli Türkler varmış meğer... Sohbet ederken bir garsonla, öğreniyorum ki, yöre zeytincilikle geçiniyormuş. Bunu kanıtlamak istercesine, yöre kekikleriyle ve yeşil limonla terbiyeli bir zeytin tabağı sunuyor...
Evlerin duvarları türlü renklerde ve güneş sevişmekte bu duvarlarla. Etraftaki kavak yapraklarının oynayan gölgeleri raks etmekte adeta... Sahil şeridi doldurulmuş. Eskiden dalgalar yalarmış buradaki evleri. Ayakkabılarını çıkarıp yürürmüş eskiler. Sevimli evler arasında betonarme zevksizlik abideleri birden uyandırıyor yüz yıl öncesindeki rüyadan insanı.
Sokaklar sürpriz dolu... Bir yere giriyorsunuz, ayak seslerinize uyanan baygın bakışlı kediler arasında, 13. yy.'da yapılmış "Kemerli Kilise"; ölmüş ve güneşte fosilleşmiş bir kurbağaya basarak geçiyorsunuz, karşınızda kiliseden bozma "Fatih Camii"; ulu bir çınara sürünerek geçiyorsunuz

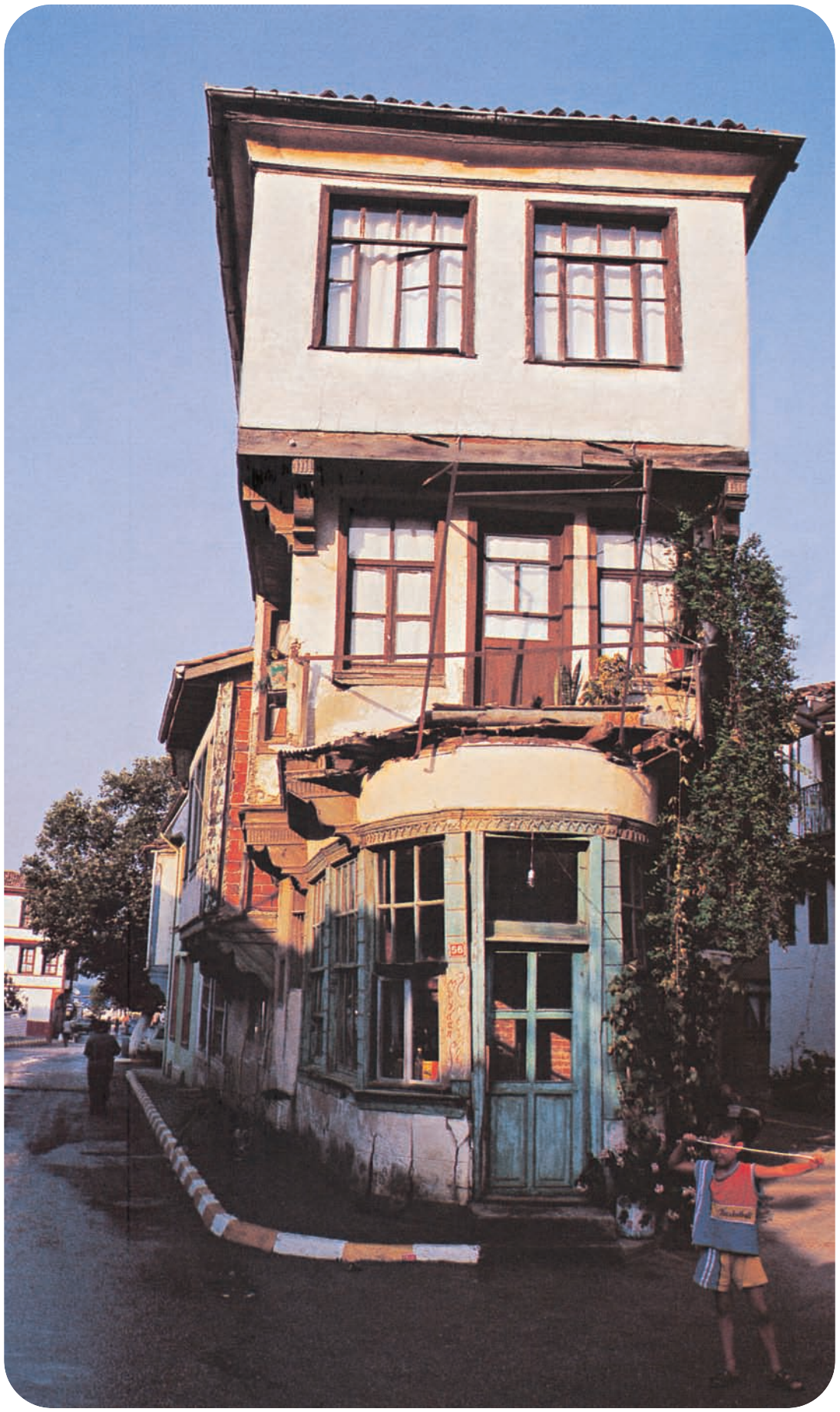

SESSİZ, SAKİN BİR KÖY... AĞUSTOS AYI, SADECE CIRCIR BÖCEKLERİNİN SESİ VAR. GÜNEŞİN IŞIKLARI TOPRAĞI ISITIYOR VE FIRIN KAPAĞINI AÇMIŞ GİBİ SICAKLIĞINI YERDEN YÜZÜME ÜFLÜYOR. GÖLGELERDE UYUYAN KEDİLER VE KÖPEKLER... AMA İNSANLAR YOK...

karşınızda eski Rum Yetimhanesi; dar sokaklardan geçip acaba ilerde bir şey var mı diye başınızı uzatıyorsunuz, sonradan lise olan eski Rum ruhban okulu...

Köylüler soruyor: Nereden geldiniz!? Ben de, "Kedinizi Sevebilir miyim diyorum!" "Sev tabii" diyorlar. Her evin mayışmış bir kedisi var. Hafifçe başlarını kaldırıp uyumaya devam ediyorlar çenelerinin altı okşanırken. Birisi eve davet edip kahve ikram ediyor. İçeride sedirleri ve divanları görüyorum. Yüz yıl öncesi gibi. İstanbul usulü lokum da geliyor kahvenin yanında. Çocukluğumu hatırlıyorum lokum kasesine bakarken.

Bazı evlerin alt katı işlik, dev demir kapılarla açılıyorlar sokağa. Buralarda eskiden zeytin işlenirmiş. Balıkçılık da yapılıyormuş ama tabii avlayacak balık bulabilirlerse! Son yıllarda ev pansiyonculuğu da bir gelir kaynağı oluşturmuş. Eski evlerin bazı odalarını kiraya veriyorlar turistlere. Bu odalar çepeçevre sedirlerle döşenmiş, mütevazı ve nostaljik bir ortam sunuyor misafirlerine.

Çevrenin doğal yapısı harika. Çamlar ve zeytinlikler iç içe geçmiş. Denizin maviliğinin hemen yanından başlıyor bu yeşil fon ve tepelerin en uç yerlerine kadar da kesintisiz sürüyor.

Küçük meydanlardan birini, altındaki çeşmesiyle birlikte altı yüz yıllık bir çınar süslüyor. Eski ve sevimli evlerin arasındaki günümüzün zevksizlik abideleri beton yapılar konsantrasyonunuzu aniden bozarak sizi, geçmişin huzurlu görüntülerinden uyandırıp bugüne taşıyor... Olan olduktan ve giden gittikten sonra sit alanı ilan etmişler!.. Eh, bu da bir kazanç diyerek biraz avutuyorum kendimi.

Eski Yunanca'da "barbunya balığı" anlamındaki "trigleia"dan gelirmiş "Tirilye". Bir rivayete göre de, Rumca "üç aziz" anlamına (tri:3, le; lie: aziz) anlamına geliyormuş. MS. 376'da İznik Konsili'nde aforoz edilerek bölgeye yerleşen üç papazdan kaynaklanırmış bu ad. Cumhuriyet döneminde de, Rum geçmişini unutturmak için, adı "Zeytinbağı" olmuş. Bu yüzden arabasıyla gidenler yolda "Trilye" tabelası aramasınlar boşuna, mavi tabelada "Zeytinbağı" yazısını görecekler...

Köydeki "Kemerli Kilise" (Panto Basillissa) 13.yy.'da inşa edilmiş ve duvarlarına fresk uygulanan ilk kiliselerden olduğu söyleniyor. Beldenin sembolü olan "Fatih Camii" de eski bir kiliseye minare eklenmesiyle oluşturulmuş ve hâlâ kilise görüntüsünde

ESKİ YUNANCA'DA "BARBUNYA BALIĞI" ANLAMINDAKİ "TRIGLEIA"DAN GELİRMİŞ "TİRİLYE".

sevimli bir cami. Pek çok yerden görülebildiği için konumu belirlemekte de çok işe yarıyor bu ibadethane... Sürprizlerden biri de, eskiden kilise olan ama bugün ev olarak kullanılan bir yapı. İçinde oturanlar nedeniyle artık "Dündar Evi" deniyor. Sanki ortaçağdan kalan bir Batı Avrupa şatosunun küçük bir minyatürü bu eski kiliseden bozma ev... 1909'da neoklasik tarzda inşa edilen "Papaz Okulu", 1980'lere kadar ilkokul olarak kullanılmış ve geçirdiği yangınla kullanım dışı kalmış. Ben gördüğümde harap bir yangın yeriydi. Umarım şimdilerde restore edilmiştir. Köyde Türk ve Rum mimarisi iç içe. Türk ve Rum, mimari özellikler tatlı tatlı göz kırpıyor adeta... Cumbalar, kepenkli pencereler, kafesli pencereler, büyük demir kapılar, ahşap, kerpiç ve taş kol kola... Bir de eski bir Rum yetimhanesi var köyün. Eskiden kiliseye bağlı olarak çevre köylerin yetimlerine de hizmet verirmiş ama şimdi çocuk sesleri yerine etraftaki çınarların hışırtısı duyuluyor sadece... Nedense bu yetimhane, ruhunu teslim etmiş bir bedeni düşündürdü bana...

KÖYDE TÜRK VE RUM MİMARİSİ İÇ İÇE. TÜRK VE RUM, MİMARİ ÖZELLİKLER TATLI TATLI GÖZ KIRPIYOR ADETA...

Fahir Atakoğlu

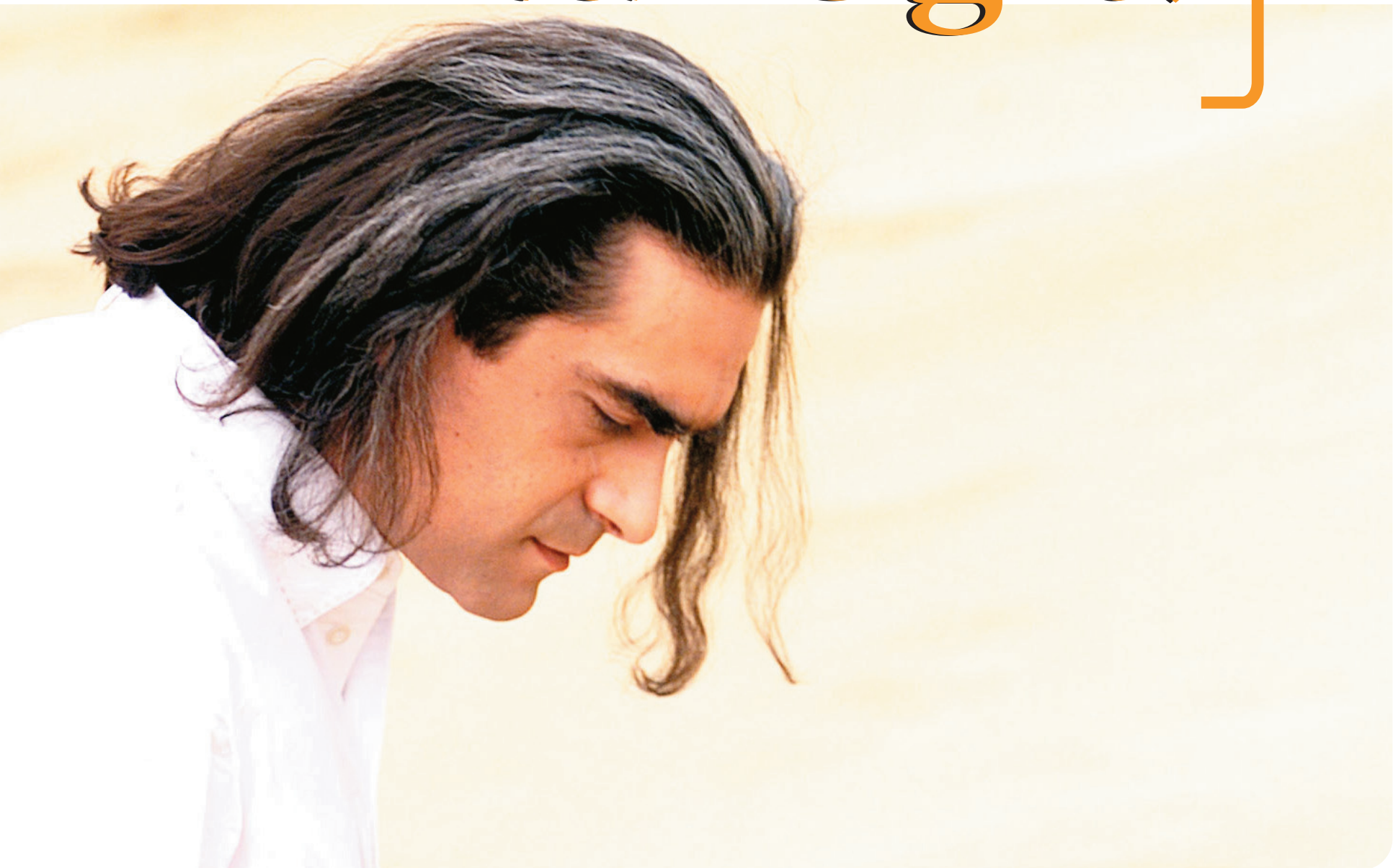

Hazırlayan
Nergiz GÜN İSMAYILOV
nergizgun@dogancaymuseum.org

İNSANLARIN KALPLERİYLE KONUŞMAK İSTİYORUM

Fahir Atakoğlu'nun geçmişiyle iletişimi nasıl? Çocukluk ve gençlik yıllarınızdan sanatınızı besleyen hangi ayrıntıları anımsıyorsunuz?

Benim müziğe olan ilgimi annem keşfetti diyebilirim. Kendisi çok iyi bir müzik dinleyicisidir ve bana ilk dersleri aldırmaya başlayan odur. Hep sorarlar ya "ailede müzisyen var mı?" diye, bizim ailede vardı. Annemin annesinden başlar bu müzik tutkusu; ud çalarmış anneannem, dayım tarafından üç kuzenim de müzikle ilgiliydi, biri piyano, diğeri davul çalardı ve bir diğeri de şarkı söylerdi. İlk enstrümanları alt katımızda yaşayan dayımlarda gördüm ve çaldım. Teyzemin kızı da piyano çalardı. Yani Moda'daki dört katlı köşkün her katında müzik vardı. Hep "küçük yaşlarda." diye başlayan cümleler vardır, ben de öyle diyeceğim. 8 yasımda piyano dersi alırken, çaldığım o küçük müziklere müzikler eklerdim, sonradan anladım doğaçlama melodilerdi onlar. Akortları ilk öğrendiğim gün dinlediğim müziklerin armonilerini yazar oldum, okuduğum kitapların hikâyelerini müziklendirdiğimi bilirim. Mesela Bekir Yıldız'ın "Atiye Bacı" adli hikâyesi hâlâ hatırımdadır. Cemal Reşit Rey'den kompozisyon dersleri alırken hikâyeleri müzikle anlatıyordum. Belki belgesellerde yakaladığım başarı o meraklarda yatıyor. Lise yıllarımda bile Işık Lisesi'nden mezun olurken yıllığa, "ileride iyi bir kompozitör olması bekleniyor..." diye yazılmış. 26 sene evvel.

Yurtdışında tanınan Türk sanatçılar için hep "Türkiye'yi başarıyla temsil ediyor" yorumu yapılır. Sizin böyle bir kaygınız var mı? Sanatçının bu tür misyonları olmalı mıdır? Sanatçının dünya sanat ortamındaki başarılarını "kim olduğu ya da nereden geldiği" gibi durumlar etkiliyor mu?

Sanatçının, sanatçı olmaktan başka ne bir kimliği ne de bir ülkesi olmalı. Ben dünya için, dünyalı olarak sanatımı yapıyorum. Zaten insanlar da öyle dinliyor, sizi öyle algılıyorlar. Kim olduğunuzun ve nereden geldiğinizin önemli olduğu veya olmadığı ortamlar var tabii. Uluslararası yarışmalarda, festivallerde sizin anavatanınızı da yazıyorlar. Dünya tınılarını bir araya getirmek yani "fusion" adıyla anılan müzik, "world music" başlığı altında kategorileştirildi ve birdenbire dünyadaki her türlü aleti çalan, her türlü sesi çıkaran ve şarkı söyleyen her müzisyeni iyi öğrenir, dinler olduk. Yani **"kim olduğu ya da nereden geldiği"** önemli olmaya başladı. En azından endüstri bunu istedi. Bana göre sanatçının bu tür "yapmak için yapmak" eğilimleri olmamalı. Yani milletin gözüne sokarak benim memleketim şu, ben buradan geldim, bak ne kadar çok enstrümanımız, sesimiz var zihniyetiyle sanatınızı yaparsanız, öncelikle kendinizi aldatırsınız. Senelerce Eurovision şarkı yarışmalarında şarkılarımızda "Türk Motifi" olmasını istememiz gibi. Acaba ABBA için İsveç lideri, "İsveç Motifi" olsun diye bir istekte bulunmuş mudur merak ediyorum.

Bir besteci ve yorumcu olarak amacınız nedir?

Melodi yazıyorum. Besteci olarak bir gün senfoniyle, bir gün tek başıma, bir gün ise bir trio ile çalabilme özgürlüğüne ve hazzına sahip olabiliyorum. Bu, yaptığım müziği hem şekillendiriyor hem de yönlendiriyor. Hep güzel melodiler yazmak istiyorum... İnsanların kalpleriyle konuşmak, onlara, insan olmanın verdiği duyguları melodilerimle yaşatmak istiyorum. Bol konserler vermek, dünyadaki tüm müzisyenlerle çalmak istiyorum.

Türk Devleti'nin sanata ve sanatçıya

yeterince sahip çıktığınızı düşünüyor musunuz? Sanatçılara "Devlet Sanatçısı" unvanı verilmesi onun değerini yeterince gösteren bir ölçüt müdür?

Ne yazık ki son 10 sene hariç, 70'ler, 80'ler hatta 90'lara bakarsak, devlet kültür ve sanata, başka sorunlarla uğraşmaktan fazla sahip çıkamadı. 30 senede üç defa ordu yönetime el koydu, yıllarca süren kötü ekonomi, enflasyon, terör nedeniyle geçen zor dönemlerde kimse sanatı umursamadı açıkçası...

Devlet olarak eğer ülkemize dost kazandırmak istiyorsak, önce onların kalplerini kazanmamız lazım; bu da ancak sanatla olur. Sanatın hitap ettiği, duygudur. Duygu ise, hangi milletten olursak olalım hangi dinden olursak olalım her insanda ortaktır. Dostlukları kazanmak için sanatımızı gösterelim. Kalplerini etkileyelim, duygulandıralım onları... Yani devlet bunun için çalışsın derim. Simdi, bilmiyorum, umuyorum, ümit ediyorum, bilhassa Avrupa Birliği süreci dediğimiz bu önümüzdeki yıllarda, daha iyi şeyler olacak diye düşünüyorum. Ben de bu ülkenin bir sanatçısı olarak üzerime düşeni yapacağım.

SANATÇININ, SANATÇI OLMAKTAN BAŞKA NE BİR KİMLİĞİ NE DE BİR ÜLKESİ OLMALI. BEN DÜNYA İÇİN, DÜNYALI OLARAK SANATIMI YAPIYORUM.

Siz projelerinizde devlet ya da özel sektörün desteğini yeterince bulabiliyor musunuz?

Benim tek sponsorum zamanında Turkcell oldu. Diğer konserlerde de genelde organizasyonları finanse edenler vardı tabii. Fakat bir gerçek var ki: Türkiye'de salonların yetersizliği ve bilet fiyatlarının da dünya standartlarının çok altında olmasından dolayı her etkinliğe bir sponsor bulunması

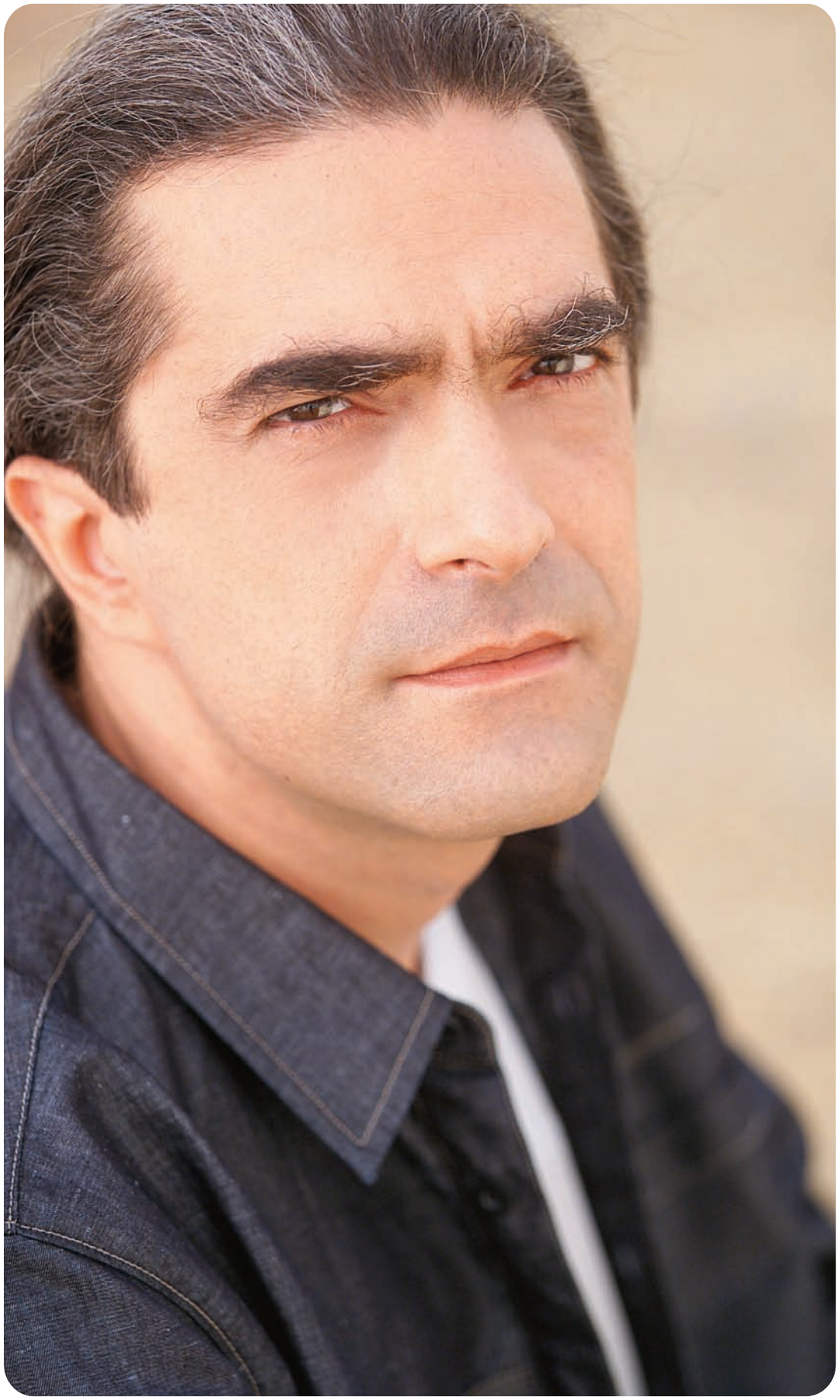

zorunluluğu doğuyor. Bu çok acıklı ve çok saçma. Konser bilet fiyatları yükseltilerek, sanatçıların kazançlarını, kendi bünyelerinde karşılayacak güce gelmesini sağlamak lazım. Ama bir de şu gerçek var: baktığımızda bir iki bankanın haricinde, bir iki de içecek firması haricinde bir elin beş parmağını bile geçmeyecek sayıda "özel sektör" sayarsınız aslında. Yani o kadar da fazla değiller. Bir festivalleri var hepsinin o kadar. Ayrıca tek sanatçıya sponsorluk yapanlar ise, sanatçı veya proje seçimlerinde, o kadar kendi firmalarına yakışmayacak kimselerle, sadece "meşhur" ve dalgalandırıcı olduklarından çalışıyorlar ki, hayretler içinde kalıyorsunuz. Birçok kere de tam aksi, firma yöneticilerinin kişisel zevkleri de bir nevi Türkiye'deki sanatı yönlendirir oluyor.

Konserlerinizde müthiş bir performans sergilemenin yanı sıra görsel bir şölen de sunuyorsunuz seyirciye. Konserlerinize nasıl hazırlanıyorsunuz?
Özel bir rutinim yok. Sadece konserden bir ay evvel, eğer ki o sıralar çok konserim olmamışsa, kendimi bir çeşit kampa alırım, uykuma dikkat eder, her gün düzenli piyano çalışırım. Bunların haricinde tabii çalacağım konsere ve müzisyenlere göre provalarım oluyor. Bu provaların bazıları çok eğlenceli bazıları da, bilhassa büyük orkestralar ile biraz zor ve yorucu oluyor, bir de organizasyon bozuksa, işim zorlaşıyor haliyle...

İNSANLARIN KALPLERİYLE KONUŞMAK, ONLARA, İNSAN OLMANIN VERDİĞİ DUYGULARI MELODİLERİMLE YAŞATMAK İSTİYORUM. BOL KONSERLER VERMEK, DÜNYADAKİ TÜM MÜZİSYENLERLE ÇALMAK İSTİYORUM.

BİLGİSAYARLAR, ÖRNEKLENMİŞ SESLER VE TABİİ TÜM DÜNYANIN KULLANDIĞI TEKNOLOJİ DE TÜRKİYE'DE RAHATLIKLA KULLANILMAYA BAŞLANDI.

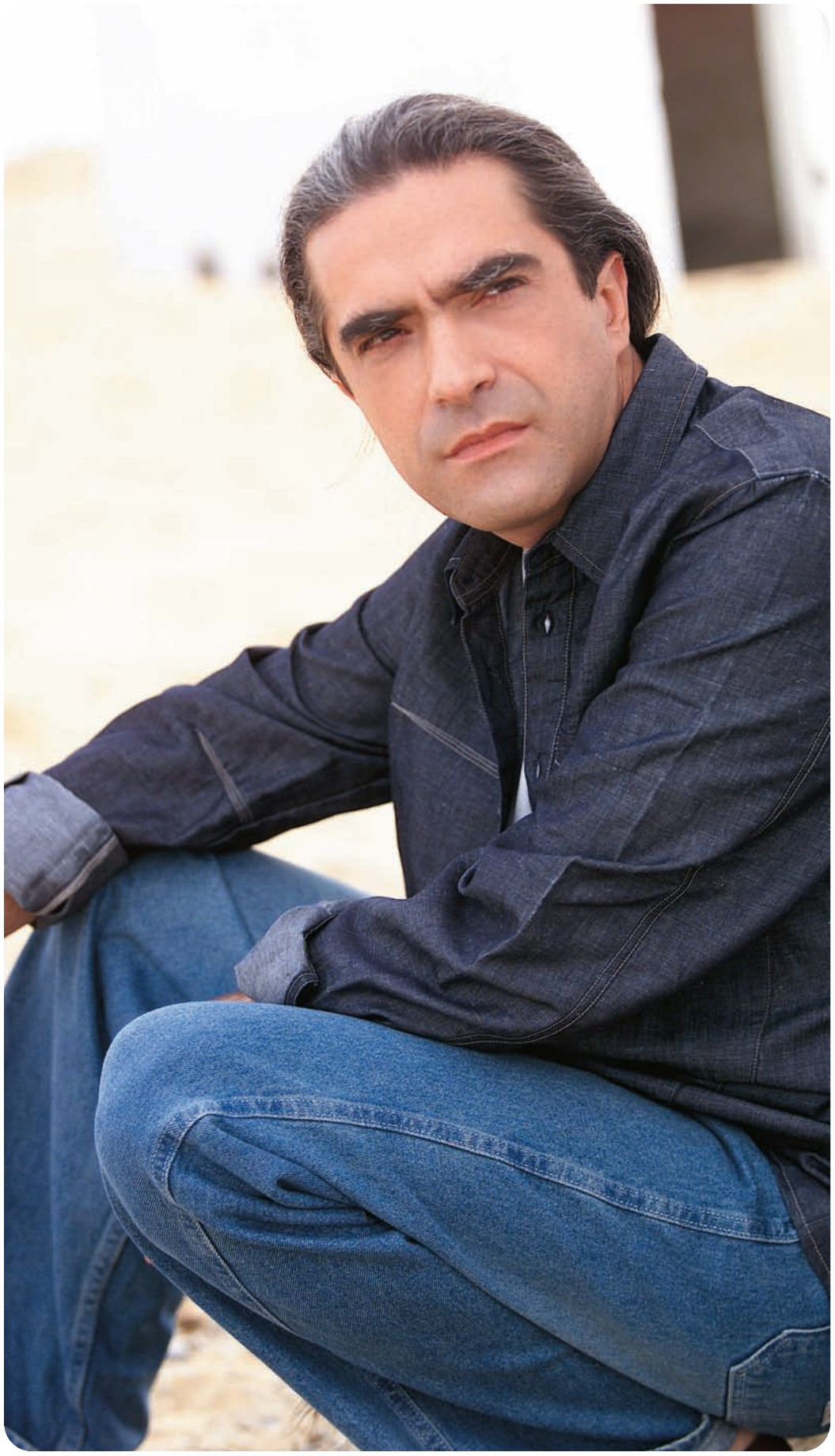

Çok büyük ve anlamlı projelere de imza atıyorsunuz? Sizin bu tavrınızı sadece müziğe değil, Türkiye'nin milli benliğine de büyük bir hizmet olarak görüyorum. Aspendos ve Dolmabahçe'de Türkiye'nin işgal altından günümüze kadar gelişini müzik ve görsellerle anlattığınız konserinizin belleklerde hâlâ tazeliğini koruduğuna inanıyorum. Hangi duygularla bu dev ve anlamlı projeler doğuyor?

Bahsettiğiniz konserler "Cumhuriyetin "75.Yıl"'ı kutlamaları için, Global Menkul Değerler'in finanse ettiği konserlerdi. Baştan sona Türkiye'nin işgal altından günümüze olan serüveninin anlatımıydı. Benim Türkiye'nin yakın tarihini anlatan belgesellerin birçoğuna ve bence en iyilerine müzik yapmam da, böylesi bir proje için repertuarımı bir araya getirmemde bana çok yardımı oldu tabii. Böyle projelerde görselliği de düşündüğünüz zaman aslında yaratıcılığı tetikleyen birçok unsur ortaya çıkıyor. Işık, arkada görüntüler, voiceover'lar, efektler vs.. Tüm bunların bazen önceden senaryoda yerlerinin belirli olması sizin yaratıcılığınızı etkiliyor tabii , "75.Yıl Konserleri" çok zahmetli ama bir o kadar da mükemmel çalışmalardı. Provaları aylar sürdü, her saniyesi hesaplıydı. Ama sonuçta bu bir konser. Tümüyle her şeyi planlamanız imkânsız. Ancak şunu söyleyeyim, tüm böylesi konserler iyi bir yönetmen, iyi bir ışıkçı, iyi bir sahne menajeri, kısacası iyi bir takım ile oluyor.

Düzeyli ve istikrarlı tavrınızı hiç bozmadınız. Hiç ticari bir kaygıya kapıldığınız oldu mu?

Hayır olmadı. Hızla düşünmeden söylüyorum, olmadı. Elbette yaptığım müziğin dinlenilmesini istiyorum, onu paylaşmak istiyorum. Popüler olmak iyi bir şey. Ve eminim her sanatçının istediği bir şey. Ama bu yolda nasıl bir üslup içerisinde olmalıyız, onu konuşmamız lazım...
Aç gezip "...ben istediğimi, hissettiğimi yapacağım..." mı diyeceğiz? Ya da kalbimizden geçeni, hissettiğimiz gibi vermek yerine, yalanlar içinde , ticari kaygılar ile çarpıtarak vermeyi mi tercih edeceğiz? Eğer bir gün sizin için, "biliyor musun bu müziği 100 sene evvel yazmış bu adam..." demelerini istiyorsanız ilkini tercih etmelisiniz.

Türk dinleyici profili hakkında düşünceleriniz nelerdir?
İnanın böyle bir "profil" bilmiyorum. Her memlekette her türden müzik dinleyen insanlar vardır. Popüler olan sanat ise, o zaman içinde toplumun gerçekten aynasıdır, yani toplumun duygularını, genel halini en iyi o yansıtır.
Fakat zaman sürekli değişiyor, müziğin iletişim şekilleri çok değişti (internet, radyolar, TV, video klipler, telefonlar, vs.) ortamlar fazlalaştı. Türk dinleyicisi de bence tüm bunlara sahip. Dünyayı eskisinden de daha yakından takip edebiliyoruz; dünyanın sanatını evimizde ağırlayabiliyoruz. Fakat toplumun hali ne olur? Ekonomi böyle gider mi? Bir doğal ya da doğal olmayan felaket yaşar mıyız? Bilmiyoruz. Tüm bunlar yaratılan sanatı etkilediğinden, sanatı algılayan toplumu yani, insanı da etkiliyor. Hal böyle olunca , "dinleyici profili" de değişiyor. Arabesk seven bir kesim hâlâ var ama çok değil. Ama Türk Popu dediğimiz, popüler olan Türkçe sözlü müzik aslında pekâlâ arabesk: sadece çalgılar ve tınılar değişti. Bilgisayarlar, örneklenmiş sesler ve tabii tüm dünyanın kullandığı teknoloji de Türkiye'de rahatlıkla kullanılmaya başlandı. Madonna ya da Britney Spears'in kullandığı sesler, lop'lar ile her bilgisayar kullanmasını bilen –ki bütün dünyada bu böyle- müzik yapmaya, "aranjör" olmaya başlayınca, ortaya Türk pop müziği adı altında İspanyol, Arap (Endülüs), biraz da Kuzey Afrika (Cezayir, Tunus.) karışımı bir müzik çıktı. Bu seviliyor çünkü, başka bir müzik yapılmıyor. Başka müzikler çok az. Yani daha her müziğin yeteri kadar dinleyicisi yok. Değişik türde müzikleri çalan radyolar yok. Radyolarda Türk ve Yabancı diye iki kategori var. Popüler televizyonlar daha başka müzik türlerinin performanslarını da yayınlamalı.

Amerika'da yaşamaktan mutlu musunuz? Orada yaşamanın size cazip gelen yanı nedir?
Mutluyum. Çünkü kendime daha fazla zaman ayırabiliyorum. Dünya müzisyenlerine çok daha yakınım.

ARABESK SEVEN BİR KESİM HÂLÂ VAR AMA ÇOK DEĞİL.

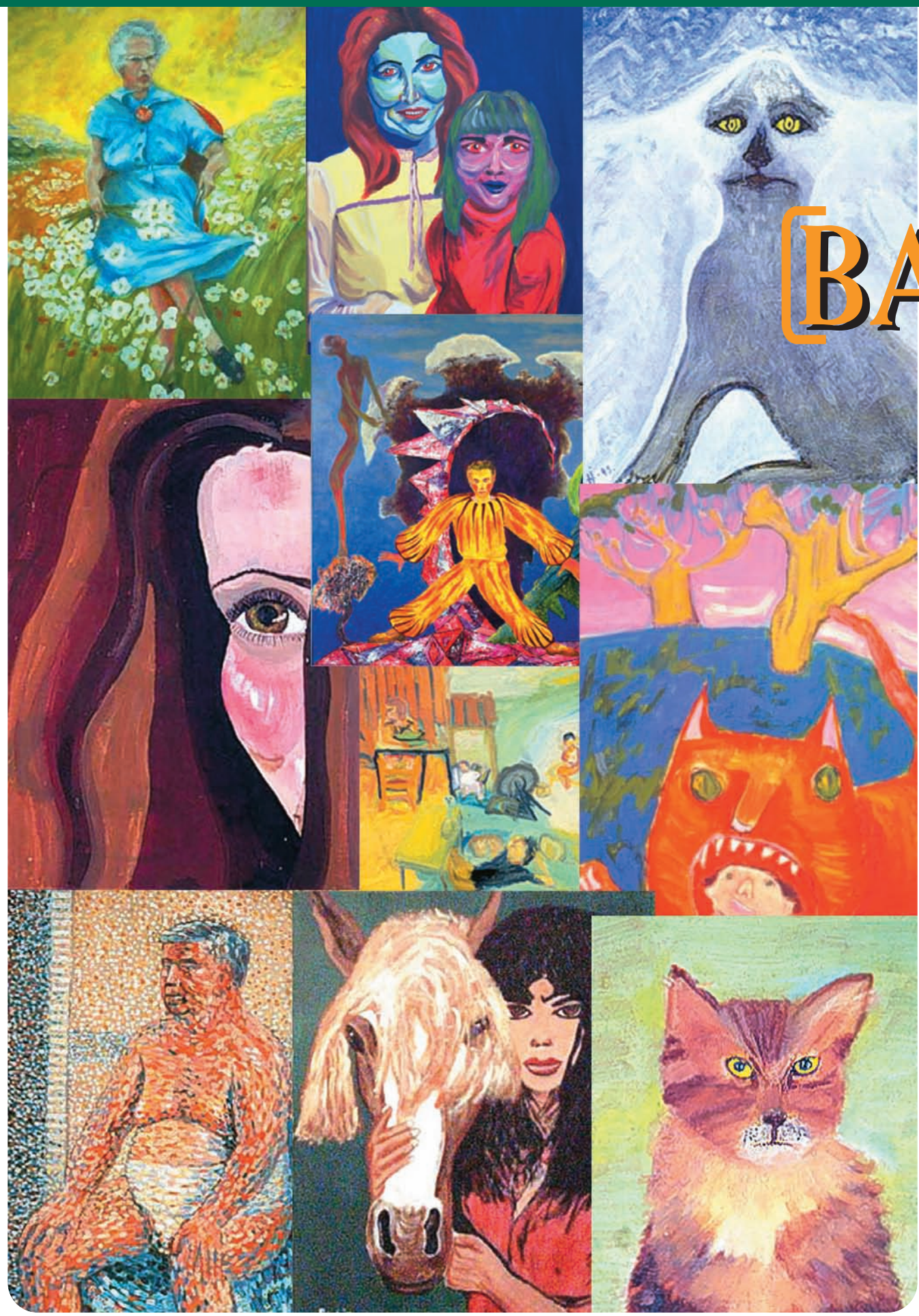

BAD ART

Kötü Sanat, Kimilerine Göre Berbart!

Hazırlayan
Şule GÖNÜLSÜZ
sulegonulsuz@hotmail.com

Sanatçılar ve sanat eleştirmenleri bile bir eserin iyi mi kötü mü olduğu konusunda her zaman aynı görüşü paylaşmazlar. Sanat dünyasında çok beğenilen bir eser bazılarına göre iyi, fena değil, vasat, kötü, çok kötü

veya başka sıfatlarla tanımlanabilir. Bir sanat eserinin "iyi", başka bir değişle sanat eseri kabul edilebilmesi için belli kriterleri taşıması gerekir. Öte yandan yer ve zamana göre başta reddedilen şeyler daha sonra sanat ve sanat eseri olarak kabul görebilir ve yeni sanat akımları ortaya çıkabilir.

Her zaman beğenilmeyen, kötü kabul edilen veya sanat olarak bile düşünülmeyen eserler olagelmiştir. Doğal olarak "iyi" olanla ilgilenilmiş, "kötü" olanın üzerine düşülmemiştir. Ama 20. yüzyılın sonlarında özellikle plastik sanatlarda bad art (kötü sanat) kavramı gelişmeye başlamıştır. Kötü sanatın yalnızca kötülenmesi yerine bu kavram üzerine tartışılmaya ve bu sanata ait eserler bir "değer" olarak görülmeye başlanmıştır. Artık başta ABD'de olmak üzere bad art kabul edilen resim ve heykellerin koleksiyoncuları var. 1993 yılında bir kötü sanat müzesi bile açılmıştır.

Kötü Sanat Müzesi: MOBA

Antikacı Scott Wilson Boston ve çevresinde arada iyi şeyler bulmak umuduyla ikinci el mağazalarını ve eskicileri gezer. Buralarda çok sayıda kötü resim ve heykelle karşılaşır. 1993 yılı başlarında bir gün çok kötü bir resim bulur ve bunu göstermek için arkadaşı Jerry Reilly'e götürür. Lucy in the Field with Flowers (Lucy, Çiçeklerle Tarlada) adlı bu yağlıboya tablo, papatya tarlasında mavi saçlı yaşlı bir kadını betimlemektedir. Bilgisayar programcısı Reilly'e göre bu gerçekten berbat bir resimdir; teknik açıdan kötü olmasa da sanki resim yapılırken bir şeyler fazlasıyla ters gitmiş ve ortaya bu çıkmıştır. Ama Reilly tabloyu beğenir, duvarına asıp asamayacağını sorar, Wilson da kabul eder. Bununla da kalmayıp arkadaşından bunun gibi başka kötü resimler bulursa kendisine getirmesini ister. Dokuz ay sonra Reilly'nin evi kötü resimlerle dolar. Bunları başkalarıyla paylaşmak isterler. Reilly'nin bodrumunu temizleyip duvarları beyaza boyarlar, lambaları artırırlar, resimleri çerçeveleyip duvarlara asarlar. Buraya MOBA (The Museum of Bad Art: Kötü Sanat Müzesi) adını verirler. 1993 sonbaharında kurulan müze Mart 1994'te ilk sergisini açar.

Scott Wilson MOBA için eskiciler dışında bitpazarlarında, tavan aralarında ve hatta çöplüklerde bile kötü resimler aramaya başlar. Tablolar Reilly'nin bodrumuna sığmayınca, evin bahçesinde de sergiler açarlar. Resimleri görmeye gelenlerin sayısı giderek artar. İnsanlar buldukları kötü

resimleri onlara verirler ve bad art koleksiyonu gün geçtikçe büyür. Kısa sürede MOBA'nın ünü yayılır ve önemli bir hayran kitlesi oluşur.
MOBA'nın kurucuları kitsch aramadıklarını, bu resimlerin gerçekten bir şey ortaya çıkarmak için çaba sarf edilmiş, tutku dolu ama çığırından çıkmış şeyler olduğunu söylerler. Onlara göre bu resimler görülmeyi hak etmektedir. Bu yüzden "göz ardı edilemeyecek kadar kötü sanat", MOBA'nın sloganı olmuştur. MOBA dostları bir yandan koleksiyonun büyümesine katkı sağlarken bir yandan da müze ve bad art hakkında bir CD-ROM ile bir kitap çıkarırlar. Reilly MOBA'nın başarısı konusunda şunları söyler: "Burası Kötü Sanat Müzesi olduğundan kimse düşüncelerini söylemekten çekinmez. Burada gönül rahatlığıyla sanattan konuşulur."
Bad art koleksiyonunun büyük galerilerde sergilenmesi veya daha büyük bir yere taşınması gündeme gelir. Sonunda MOBA 30 Ekim 1995'te Dedham Halk Sineması'nın bodrum katına taşınır. Artık müzenin kalıcı bir yeri olmuştur. Bugün MOBA'nın koleksiyonu yaklaşık 300 parça eserden oluşmaktadır. Bunların 20-25 adeti müze binasında sergilenir, diğerleri yine Boston'da bir depoda saklanmaktadır. Müzede sergilenen bad art resim ve heykelleri dışında çeşitli galerilerde geçici sergiler açılır. Bazen galeriler ve binalar yerine doğal ortamlar da sergi alanı olarak kullanılır. Örneğin bundan birkaç yaz önce Cape Cod'taki bir koruda resimler ağaç dallarına asılıp sergilenmiştir.
MOBA en kötü sanat eserlerini çok geniş kitlelere ulaştırmayı kendisine misyon edinmiş. Massachusetts eyaletinde, Boston'da Dedham Halk Sineması'nın bodrum katında, erkekler tuvaletinin hemen yanında yer alan MOBA, her formda bad art eserini koruma ve sergilemeyi amaç edinen özel bir kurumdur. Sergiler dışında, bad art konusunda müze ve başka yerlerde çeşitli konuşma, panel ve müzayedeler düzenlenmekte, belli dönemlerde hazırlanan haber bültenleri sanal ortamda e-maille MOBA dostlarına gönderilmektedir.
Müzedeki en önemli parça, koleksiyonun oluşmasına neden olan Lucy in the Field with Flowers'tır. Bu ve çoğu bad art örneğini kimin yaptığı belli değildir. Öte yandan ressamın imzası bulunan resim, heykel ve seramikler dışında, bazı önemli sanatçılar bile bad art kabul ettikleri kendi eserlerini müzeye bağışlamaktadır. MOBA yetkilileri şimdiye kadar müze ve genel olarak bad art konusunda olumsuz bir eleştiri almadıklarını veya ressamların kendilerine kızmadıklarını söylüyorlar. Müze müdürü Louise Sacco bunu şu şekilde açıklıyor: "Sanatçılar iletişim kurmayı, eserlerinin görülmesini isterler. Çoğu sanatçı için önemli olan galerin büyüklüğü veya ismi değil, eserlerinin sergilenmesidir". Bu yüzden bir çöp kutusundan çıkmış isimli veya isimsiz bir bad art resmi MOBA'da rahatlıkla sergilenmektedir.

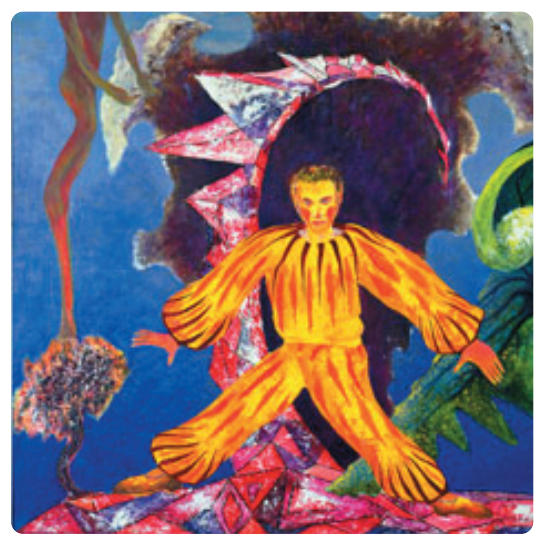

Diğer Kurumlar ve Bad Art'ın Özellikleri

ABD'de MOBA dışında bad art'la ilgilenen iki yer daha var: IPBA (The Institute for the Preservation of Bad Art: Bad Art Koruma Enstitüsü) ve OBAG (Ohio Bad Art Guild: Ohio Bad Art Loncası). Bunlar MOBA'dan esinlenerek kurulmuş, bulundukları yerde bad art tutkunlarını etrafında toplamış ama faaliyet alanları müzeye göre daha sınırlı olan iki özel kurumdur. MOBA'ya 4-5 yıl önce Danimarkalı bir çift tarafından

bağışlanan "Köpek" adlı resim dışında çok az sayıda Avrupa'dan gelmiş bad art resmi vardır. Avrupa'da ve Türkiye'de bad art meraklıları olsa da bunlar belki daha kurumsallaşmadıkları için seslerini şimdiye kadar pek duyuramamışlardır.

Her kötü sanat eseri bad art olarak kabul edilebilir mi? Sanırım bu konuda 13 yıldır çalışmalarına devam eden, dünyada kurulan ilk ve en önemli müze olan MOBA'yı otorite olarak düşünmek ve onların görüşlerini dikkate almak yerinde olacaktır. MOBA dostlarına göre, çocuk ya da gençlerin ürettikleri bad art değildir, bir müze veya galeride sergilenemeyecek kadar kötü, bilinen kitsch motifleri içermeyen (iskambil oynayan köpekler, büyük gözlü çocuklar – bizdeki ağlayan çocuk resmi – vs.) reprodüksiyon değil orijinal olan plastik sanatlarla ilgili çalışmalar bad art olarak kabul edilmektedir. Öte yandan kimilerine göre Dadacı biçimde galeri düzeninde sergilenen kitsch ve isimsiz bazı objeler de bad art olarak düşünülür. Konuyla ilgilenen birçok kişi "yaratıcısının amacına ulaşamadığı sanat eserleri"ne bu adı vermektedir.

Kötü sanat deyince ilk aklıma gelen isim sinema yönetmeni Edward Davis Wood Jr.'dır. Kuşkusuz kendisi ticari sinema yapmıştır, filmleri de sanat eseri olarak kabul görmez. Kimilerine göre dünyanın en kötü yönetmeni, kimilerine göre filmleri son derece keyifli nev-i şahsına münhasır bir kült yönetmendir. Ed Wood'un sıra dışı yaşamı ve filmleri Tim Buton'un yönettiği bir filme de konu olmuştur. Ama şurası bir gerçektir ki Ed Wood sinema tarihinde yerini almıştır. Bad art şu an sanat tarihinin konusu olmayabilir. Çok büyük olasılıkla ileride bu önemli bir sanat akımına da dönüşmeyecektir. Kötünün yüceltilmesi gibi bir şey de söz konusu değildir. Bad art tutkunları şöyle der: "İster sevin, ister nefret edin. Gülün, dalga geçin, eleştirin ama şunu unutmayın bu, dünyadaki en korkusuz ve en dürüst sanat hareketidir."

MÜZEDEKİ EN ÖNEMLİ PARÇA, KOLEKSİYONUN OLUŞMASINA NEDEN OLAN LUCY IN THE FIELD WITH FLOWERS'TIR.

KITSCH ÖZELLİĞİNDE ÇOK BİLİNEN BİR REPRODÜKSİ-YON ÖRNEĞİ.

Nedir ki bisiklet, basit bir alet!..

Hazırlayan
Fahrettin ÇİLOĞLU
f_ciloglu@yahoo.com

‘ATSIZ GEZİNTİ ARACI’NDAN ‘ŞEYTANARABASI’NA BİSİKLETİN ÖYKÜSÜ...

Nedir ki bisiklet, basit bir alet; bir çatkı üzerinde, bir didon, bir sele, iki pedal. Hayır, belki de bu değil bisiklet, yalnızca iki tekerlek. O ya da bu; ama bisiklet, sürüşü insana son derece zevkli gelen, ucuz, etkili bir taşıt; Çin gibi ülkelerde ise, otomobilden bile önemli olan ve milyonlarca insanın kullandığı bir ulaşım taşıtı.

Bütün bunlar bisikletin görünen yüzü. Oysa bu taşıtın, bir de sihirli, büyülü yüzü var. Bundan dolayı bütün çocukların neredeyse rüyalarına girmiştir, ona sahip olmadan önce de sahip olduklarında da... Belki de bu büyülü, sihirli yüzü bisikletin, 15. yüzyılda Leonardo da Vinci’nin çizimleri arasında yer almasından gelmektedir. Da Vinci ile ilişkili her şey bir “şifre” olduğuna göre, muhtemelen bisiklet de bir tür şifredir.

İlk icat edildiğinde, atlı arabalardan başka bir gezinti aracı bilinmediğinden, bisiklete “atsız gezinti aracı” denmiş. Adı da öyle kolay koyulabilen bir araç olmamış yani. Örneğin Fransız mucit De Sivrac buluşuna “selerifer” adını koymuş, Alman mühendis Baron Karl von Drais ise, “seleriped” demiş bu taşıta ve çabuk yürüyen anlamına geliyormuş. Burada da bitmemiş bisikleti adlandırmanın öyküsü. İngiltere’de “drezin” adıyla yaygınlaşmış ve İngilizler, “atsız gezinti aracı” adına adeta fark atmak istercesine bisiklete “züppe atı” demişler. Bisiklet bildiğiniz gibi, “bisiklet” olmadan önce bir zamanlar da “velosipet”miş. Velosipet, gün gelmiş bizim ülkemize de girmiş ve halk arasında adı “şeytanarabası” olmuş.

“Kemik Titreten”den Konforlu Vitesliye

Bisikletin 19. yüzyıldaki biçimine, yukarıda da söylediğimiz gibi velosipet deniyordu. 1839 yılında bu tipteki bisikletin teknolojisinde çok önemli bir gelişme kaydedildi. İskoçyalı Kirkpatrick Macmillan iki pedallı bir aygıt geliştirdi ve bunu bisikletin arka tekerleğine bağladı. Daha önceki bisikletler sürücünün yeri itmesiyle hareket ediyorken, böylece özitmeli bir bisiklet ortaya çıktı. Pedala gerçek biçimini ise, 1861 yılında Fransız Pierre Michaux ve oğulları verdi; bu buluşla pedal doğrudan ön tekerleğe bağlandı. Ancak o zamanki teknolojiyle bisiklet her pedal dönüşünde bir tekerlek dönüşü kadar yol alıyordu. Bu teknolojiyle bisikletin hızını artırmanın yolu da, arka tekerleği alabildiğinde küçültüp ön tekerleği alabildiğine büyültmekti. Bize şimdi çok tuhaf gelen kocaman ön tekerlekli bisikletlerin üretilmesi işte bu nedenledir. Ön tekerleğin yüksekliği 1,5 metreye varıyordu. Bütün bunlara karşın yolların çok bozuk olması nedeniyle o zamanki bisikletlere halk “kemik titreten” diyordu. Ön ve arka tekerlekleri eşit boyuttaki bisikletlerin üretimi 1886 yılında başladı.

Günümüzdeki biçimini alan pedalların gücü, bir zincir ve dişliler vasıtasıyla arka tekerleğe aktarıldı ve bisiklet hızlı yol alan bir taşıt haline geldi. İki yıl sonra şişme tekerlekler geliştirilince bisiklet kemik titreten taşıt olmaktan çıktı. Vitesli bisikletlerin yapımına ise 1900 dolayında başlandı ve bu iş sonunda 18 vitesli bisikletlerin yapımına kadar vardı. Günümüzde vitessiz bisikletler hâlâ kullanılmakla birlikte, özellikle dağ bayır aşmak için vitesli bisikletler tercih edilmektedir.

Mösyö Tomas, Bisiklet Binme Ehliyeti ve Yeşilçam Filmlerinden Kantoya

Osmanlı döneminde Müslümanlar’ın neyi yapıp neyi yapamayacağı biraz hoşgörü biraz da dini kurallara bağlı olduğundan, mevcut geleneği zorlayan bütün etkinliklerin öncüsü, her zaman Müslüman olmayan Osmanlı uyrukları olmuştur.

Bisikletin de böyle olmadığını kim söyleyebilir. Ne var ki, bu konuda çok kesin bilgilere sahip de değiliz. Eğer Selanik gibi, bugün Türkiye sınırları içinde bulunmayan yerleri dışarıda tutarsak, bisikletin ülkemizde ilk görüldüğü yerin İstanbul veya İzmir olması gerekir. Nitekim 31 Ağustos 1885 tarihinde “Tarik” gazetesinde çıkan bir haber de bu doğrultuda. Habere göre, Mösyö Tomas Stefans adlı bir Amerikalı “velosiped” ile önce İstanbul’a gelmiş, sonra İzmit’e geçmiş,

oradan da beş günlük bir yolculuk sonrasında Ankara'ya ulaşmış. Ankara'da vali tarafından bile karşılanan Mösyö Tomas Stefans'ın bu yollarda ne işi olduğu, Ankara'dan Yozgat'a doğru neden yola devam ettiğini bilmek mümkün değil.

1886 yılında Paris'te yayımlanan "De Paris a Constantinople" adlı rehberde, 1889'da İstanbul'da basılan "Annuaire Oriental" adlı yıllıkta bisiklet ilanlarının bulunması, ülkemizin bu tarihten önce bisikletle tanıştığını göstermektedir. Ancak ne kadar yaygın olduğunu buradan hareketle bilmemiz olası değil. Belki bisikletin, örneğin İstanbul'a girişi daha eskidir de bir Amerikalı'nın bisikletle kente gelişi haber niteliği taşıdığı için gazetede yer almıştır. Ne var ki, eğer II. Abdülhamid ya da bir paşa kendi torununa bisiklet alsaydı, sanırım bu da gazetelere haber olarak yansırdı. Demek ki, Osmanlı ileri gelenleri dışarıdan ilk bisikleti getiren veya ithalatçı firmadan ilk bisikleti alan kişiler değildir.

Dünyanın en ilginç ansiklopedisi olan eski "İstanbul Ansiklopedisi"nin yazarı Reşat Ekrem Koçu, İstanbul'a ilk bisikletin 1890 yılında geldiğini yazar. "Servet-i Fünun" gibi dergi ve gazetelere bakınca, bisikletin İstanbul'u da artık mekân tuttuğu kesindir. Demek ki bisikletin ülkemizdeki yaşı, yüz on beştir, bilemediniz yüz yirmi. Yani Da Vinci'nin şifreli çizimleri, beş yüz yıl sonra ülkemizde dolaşmaya başlamıştır; ilk bisikletin icadından da yetmiş yıl sonra. Matbaanın ülkemize girişiyle kıyaslandığında bisikletin ülkemize hayli erken geldiği bile söylenebilir. Osmanlının son yıllarında bisikletin giderek tanındığı ve kullanıldığı görülmektedir. Bisiklet ithalatçıları da talepleri karşılamak için mağazalarında on kadar bisiklet bulundurmaya başlamışlardır. Sonra bisiklet merakı, gazetelerin köşe yazarlarının da konusu olmuştur. 1893 yılında Fernand adında bir gencin İstanbul'da Tepebaşı Bahçesi'nde bisikletiyle 120 tur atması gazetelere konu olmuştur. Ancak üslubun daha çok alaycı bir üslup olduğu da açıktır. Yani bisiklet sürmekten zevk alanlar, bundan yirmi yıl önce "jet-ski" sürücülerinin gördüğü alaycı ilgiye maruz kalmışlardır. Bisiklet sürücülerinin arabaya koşulu atları ürküttüklerini, sokaklarda peşlerine köpekleri taktıklarını bu yazılardan öğreniyoruz.

Bisikletin sinema yüzü de vardır. Pek çok Yeşilçam filminde bisikletli sahneler izlemişizdir. Bir iki sahneyi hatırlayacak olursak, geniş bir caddede birkaç genç yan yana, peş peşe bisiklet sürerler, eğlenceli bir biçimde. O sırada caddenin kenarından halim selim bir kız geçer ve bisikletli gençler ona laf atarlar. Kızın farklı kültürden olduğunu ima eden laflar. Bisikletin üzerindeki gençler mahallenin veya o semtin zengin çocuklarıdır. Caddenin kıyısında yürüyen ise apartmanlardan birinde kapıcılık yapan Anadolulu birinin kızı. Filmin sonrası malum, örneğin bisikletli genç erkeklerden biri kapıcının kızına âşık olur.

Sonra, bisiklet el değiştirmiştir. Artık zengin çocuklarının altında üstü açık arabalar varken, bisiklet bu varsılların yaşadığı, bahçeli evlerden oluşan bir semtin marketinden evlere servis yapan bir gencin servis aracıdır. Bahçeli bir evde oturan güzel bir kız, marketten sevdiği magazin dergilerini de getiren oğlana acıma duygusuyla karışık yakınlık gösterir. Bu kez uzun boylu yakışıklı oğlan kıza âşık olur, ancak kız tarafından alaya alınınca bisikletini hızla sürüp oradan uzaklaşır ve bir kamyonun altında kalır. Sonra hastane ziyareti aşka başlangıç oluşturur.

Bisikletin bir de hayli farklı ve daha eski bir İtalyan sineması versiyonu var. 1948 yılında Vittorio De Sica ünlü "Bisiklet Hırsızları" filmini çekmiş ve film bizde de çok beğenilmiştir.

Yeniden sinemadan gerçek hayata dönersek, bisiklet 1920'lerden sonra, bayramlarda, törenlerde, şenliklerde ve okul gezilerinde de yer almaya başlamıştır. Ancak her zaman kolay ulaşılan bir taşıt olmamıştır. Bundan dolayı çok fazla yaygınlaştığı da söylenemez. Bisiklet yaygın olmasına yaygın değildi, ama öte yandan öyle her önüne gelen de bisiklet süremezdi. Çünkü "Bisiklet Binme Ehliyeti"ne sahip olma zorunluluğu vardı. Bu sürücü belgesini de kentin belediyeleri veriyordu. Üstelik fotoğraflı bir belgeydi bu ve üzerinde "Bisiklete binmeye izin verilmiştir" yazıyordu. Bisikletin yaygın olmadığının göstergelerinden biri de, bisiklet sürmeye uygun olan kent ve kasabalarda kiralık bisikletlerin olmasıdır. Bisiklete sahip **olamayanlar bu yolla bu araca binme olanağına sahip oluyor, öte yandan bisiklet, kiraya veren için de bir gelir kaynağı haline geliyordu. Konya gibi yolları bisiklet sürmeye uygun olan kentlerde bisikletin daha yaygın olduğu bir gerçek. Ancak kent ve kasabalarda ayrı bisiklet yolları ve park alanları bulunmaması, bu hobi, sürüş keyfi veya hava basma aracının, dünyanın pek çok ülkesiyle kıyaslandığında, ülkemizde yok**

denecek kadar az olduğunun da bir göstergesidir.

Bisiklet ülkemizde günlük hayatın bir parçası olmamış, daha çok çocukluk ve gençlik hevesi, tatil beldelerinin eğlence ve egzersiz aracı olarak kalmıştır desek yeridir. Ama buna rağmen bisiklet, kantoya girmeyi başarmıştır. Bisiklet yorucudur bu kantoda, aksi bir makinedir, hoplatır, sağa sola çarpar, arabacı, simitçi dinlemez. Öte yandan gizli bir dili vardır bu kantonun, şifreli ve bizi bisikletin başlangıç noktasına götürür, Leonardo da Vinci ile aynı dili kullanır. VARDA!

Ülkemizde Bisiklet Sporunun Tarihçesi

Ülkemizde bisiklet sporunun geçmişi, Osmanlı dönemine uzanır. İlk bisiklet yarışları 1897'de, o tarihlerde Osmanlı sınırları içinde yer alan Selanik'te yapılmış. Bu yarışlar ilgi görünce, bisiklet ithalatçılığıyla uğraşan Leon Efendi ve ortağı Papazyan, 1910-1912 yıllarda İstanbul'da ilk bisiklet yarışlarını düzenlemişler. Muhtemelen II. Abdülhamid'in insanların toplu halde bir araya gelmesinden rahatsız olması nedeniyle bisiklet yarışları yasaklanmış sonra. II. Meşrutiyet'in ilanıyla gelen özgürlükçü ortam, bisiklet yarışlarının da yeniden önünü açmış. Fenerbahçe, Maslak ve Bakırköy'de ilk yol yarışları, eski Fenerbahçe Stadyum'unda da pist yarışları düzenlenmiş. Fuat Hüsnü (Kayacan), Naili Seden, Hamit Zeki, Ali ve Muvaffak Beyler bu yarışlarda adını duyuran kişiler olmuş. 1923'te Bisiklet Federasyonu kurulunca, bisiklet sporunun ülke çapında yaygınlaşması için çalışmalara girişilmiş. Cambaz Fahri, Cavit (Cav) Bey ve Raif Bey gibi bisikletçilerden bir de ilk milli takım oluşturulmuş ve 1924 Olimpiyat Oyunları için hazırlıklar yapılmış. Ne var ki milli takım bu Olimpiyat Oyunları'na katılamamış. Çünkü bisikletçiler için kurallara uygun bisiklet sağlanamamış. Milli takımın çalışmaları da boşa gitmiş olmasın diye ilk Türkiye Bisiklet Şampiyonası düzenlenmiş ve Cavit Bey birinci olmuş. Sonra, 1927'de İstanbul'da Taksim Stadı'nda Türkiye ve Bulgaristan bisikletçileri arasında bir yarışma yapılmış. Bisikletçiler 1928 Amsterdam Olimpiyatları'na katılmış, ama derece alamamışlar. Aynı yıl "Ege Turu " adıyla, Türkiye'nin ilk uzun etaplı turu düzenlenmiş. 1938'de İstanbul-Edirne-İstanbul Etabı düzenlenmiş, bu etap 1939, 1941 ve 1942 yıllarında tekrarlanmış. Bisikletçilerimizin uluslararası yarışmalardaki ilk başarısı 1940 yılında gelmiş. O yıl ilk kez yapılan Balkan Bisiklet Şampiyonası'nda pist yarışında Krikor Cambaz ve Orhan Suda takım takip yarışında iki gümüş madalya kazanmış.

Sonraki yıllarda Ankara-İzmir Turu, İstanbul-Ankara Bisiklet Yarışı, Marmara Bisiklet Turu gibi yarışlar düzenlenmiş. Bunlardan Marmara Bisiklet Turu, daha sonra uluslararası nitelik kazanarak Cumhurbaşkanlığı Uluslararası Bisiklet Turu adını almış ve zamanla sayılı uluslararası turlarından biri haline gelmiş. 1960'larda bisiklet sporu biraz daha gelişme göstermiş, 1966 yılında Rıfat Çalışkan Almanya Turu'nda etap birinciliğini kazanmış. 1971 yılında İzmir'de düzenlenen Akdeniz Oyunları'nın mukavemet bölümünde bisiklet milli takımı üçüncü olmuş. İstanbul'da düzenlenen Balkan Bisiklet Şampiyonası'nda yol yarışını da Erol Küçükbakırcı kazanmış. 1980 yılında Uluslararası Atatürk Bisiklet Yarışı'nda Hasan Can birinci, Romanya'da yapılan Balkan Şampiyonası'nda İbrahim Pekcan ikinci olmuş. 1990'lı yıllarda Cumhurbaşkanlığı Uluslararası Bisiklet Turu'nda dereceler almış bisikletçilerimiz var, ama bu yılların en iyi derecisini, 1998'de Balkan Yol Şampiyonası'nda altın madalya alan Erdinç Doğan yapmış.

Kanto

Ay dizim ey bacağım
Cumaya ne yapacağım
Ne aksi makina bu
Tekme ile kıracağım
Kabahat bende değil
Hep o telgraf direğinde
O kadar varda dedim
İlişti durdu yere
Hopla hopla
Hendeği atla
Haydi hop hop hop
Alert!
Dar ceket şık tuvalet
Arabacı dikkat et
Simitçi tabanı gözet

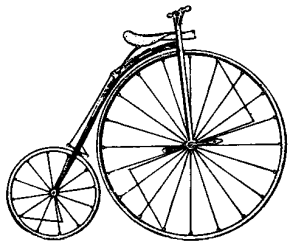
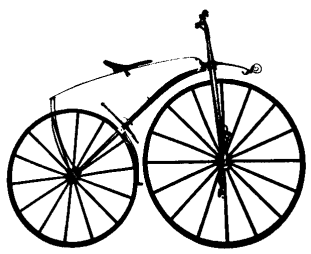

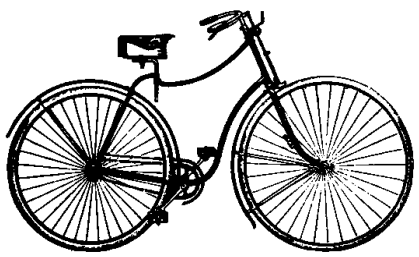

Manfred Osman Korfmann ve gerçeğe dönüşen düşler

Hazırlayan
Nermin BAYÇİN
nerminb@superonline.com

Geçen yıl kaybettiğimiz Troya Kazı Başkanı arkeolog Prof. Dr. Manfred Osman Korfmann, yıllarını, hayatını verdiği bir coğrafyada, bir düşsel kenti gerçeğe dönüştürmeye çalıştı. Tükenmek bilmeyen enerjisi, disiplini, taviz vermediği bilimsel ilkeleriyle o Troya'yı yeniden eski şanına kavuşturdu. Yaptıkları, dünyaya kazandırdığı bir ödül oldu. Yapacakları ise, ona vereceğimiz bir ödül, bir söz olarak önümüzde duran bir miras...

"Bir vizyon oluşturmaya çalışıyorum. Şimdi gücüm var. Ama 10 yıl sonra emekli olmuş bir ihtiyara kimse aldırmaz. Onun için hızlı bir uğraş içindeyim. Uygun bir zamanda da bırakacağım. Bunu bir baba olarak da öğrendim. Almanya ya da Türkiye'de olsun, 70-80 yaşına gelmişler, halen her şeye karışıp işleri ellerinde tutmaya çalışıyorlar, gençlere fırsat tanımıyorlar. Ben bırakmak istiyorum, ama iyi bir şekilde..."

Destanlar kenti Troya'nın kazı başkanı Manfred Korfmann, nam-ı diğer "Osman Hoca", böyle ifade etmişti gelecek zamanları yaptığımız son röportajda. Ne yazık ki, dilediği gibi, "zamanı geldiğinde" bırakamadı Troya'yı, işleri... Onu bırakan hayat oldu. Bir yıl sonra, 11 Ağustos 2005'te ölüm haberi geldiğinde, kimse inanmak istemedi okuduğuna, duyduğuna. Zamansızdı, gerçi gitmek için dünya hallerinin saati önemli değildi ve doğru zaman diye bir şey de yoktu ama işte yine de ... Daha yapacak çok şey vardı. Ve 62 yaşına inat, geleceğe ilişkin kocaman projeleri; güzellikler, umutlar vaat eden yepyeni vizyonları heyecanla aktarırken öylesine gençti ki ... Çoğu gazetenin attığı başlık gibi, Troya öksüz kalmıştı.

Uzun erimli ve zorlu yolculukların lokomotifiydi o. Ne bürokrasi, ne siyaset ne de yerine getirilmeyen sözler, tükenmez enerjisiyle yılgınlığa kapılmayan bir kişiydi. Üç bin yıllık İlyada destanının büyüsünde, gerçekle düş arasında gidip gelen bu efsanevi yerin milli park ilan edilmesinde baş rol oynamıştı. Aynı şekilde, Troya'nın UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınmasındaki en büyük pay, herkesin tartışmasız kabul ettiği gibi, ona aitti. Dahası, dünyanın Troya'ya bakışını değiştirmişti. Öğrenciler için de bir doktora babasıydı. Pek çok genç Türk arkeoloğun Almanya'da yüksek lisans ve doktora yapmasını sağlamıştı. Bölgede bilimsel çalışmaların kendisinden sonra da devam edebilmesi için Çanakkale 18 Mart Üniversitesi'ne destek verilmesi ve öğrencilerin iyi bir şekilde yetişmesi gerektiğini düşünüyordu. Bu amaçla da, bağlı olduğu Tübingen Üniversitesi'ni devreye sokarak bir dayanışma ağı yaratmış, iki üniversitenin işbirliğiyle Çanakkale-Tübingen Troia Vakfı'nı kurmuştu. Genç meslektaşlarının imkânsızlıklar içinde yarattıkları çalışmalarına, yayınlarına ortak olan kıdemli hocalara tahammül edemiyordu. Ama kurdukları vakıf sayesinde, artık parasal kaynak yaratabilecekler, öğrencileri ister Almanya, ister başka bir ülke, kütüphanelere gönderip araştırmalarına destek olabileceklerdi.

Barışın simgesi

Troya, ona göre "barışın" simgesiydi. Tarihin en acımasız saldırılarına sahne olmuş, yakılıp yıkılmış, binlerce yıl boyunca destanlar, öyküler, resimler ya da heykeller üzerinden savaşa ve insanlığa dair her şeyin betimlenmiş olduğu bu yer, yeryüzünde bitmek bilmeyen dehşet verici çatışmalara karşı, barışa çağrı yapmalıydı. Ve bölge milli park kapsamında korumaya alınırken, insanoğlunun kadim umudunu yansıtan bu büyülü kavramın, barış sözcüğünün Troya Tarihi Milli Parkı şeklindeki resmi adına eklemlenmesini çok istemişti.

Onun Homeros'un coğrafyası denilen bu topraklarla ilgili planları, hayalleri elbette

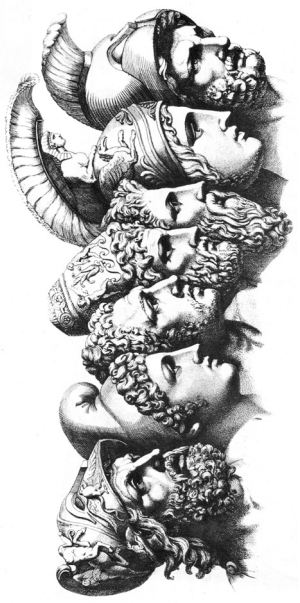

TROYA, BATI'YA DEĞİL, ANADOLU'YA DÖNÜK BİR KÜLTÜRDÜ VE ADI, HİTİT RESMİ YAZIŞMALARINDA GEÇEN WILUSA, (YUNANCA WILIOS) YA DA TARUISA'YDI.

bununla sınırlı değildi. Bölgenin tüm çevresel değerleriyle korunması ve eski doğasına kavuşturulmasını savundu yıllarca. Ve bu ideal uğrunda olağanüstü çabalar sarf etti heyecanını hiç tüketmeden: "Burada organik tarım yapılması yönünde kolları sıvadık. Kara Menderes Deltası'nı canlandıracağız. Delta, Asya-Afrika arasındaki göçmen kuş yolları üzerinde bulunuyor. Konakladıkları en can alıcı yerlerden birisi. Geldiklerinde kendilerine daha büyük bir yer bulacaklar. Aynı şekilde küçülmüş meşe ormanları da eski görkemine ulaşacak. Parkta türü yok olmaya yüz tutmuş alageyikler dolaşacak. Hayvancılık da tarım gibi tamamen ekolojik olacak. Orijinal genetik özellikleri korunacak. Çiftçi organik ürünlerini yurtiçi ve dışına Troya etiketiyle pazarlayacak. Ve korkunç savaşlara sahne olmuş Troya, dünyada barışın simgesi olarak öne çıkacak."

Onun sözleri, köylerde, Çanakkale'de çoğaldı. 10 Ağustos 2005 tarihinde Çanakkale Belediyesi'nin ona verdiği fahri hemşehrilik beratı, bir gün sonra, Almanya'da, hasta yatağında gözlerini yumacak olan adama gönderilen son selam oldu. Ona onursal doktora unvanını veren Çanakkale 18 Mart Üniversitesi'ndeki Rektörlük Arkeoloji Danışmanlığı koltuğundan, çocukların yararlanması için taşıdığı kitaplarla yüklü odasından, o çok sevdiği manzaraya bakan penceresinden taşan güçlü soluğu miras bırakarak... Öyküsünü, anılarını, yaptıklarını ise "ikinci eşim" dediği Troya'ya teslim ederek... 17 yıl boyunca, kazı yaptığı tüm yazlarını bu "güzel surlu" kente adamıştı.

Keşfedilecek ne kalmıştı?

Aslında Türkiye ve Almanya arasında mekik dokumaya, Troya'da kazıya girişmeden çok daha önce, 1972'de başlamıştı. Kuzeybatı Anadolu'daki Demircihüyük, ardından da Troia Limanı'ndaki Beşiktepe'yi gün ışığına çıkarmıştı. Ve 1988'de, kimsenin bir daha el atmaya cesaret edemeyeceği, "yıkıntıların yıkıntısı" Hisarlık Tepesi'ne, yani Troya'ya dokundu. 1871'de Heinrich Schliemann'la başlayıp, 1938'te Blegen'le sonlanan arkeolojik kazı süreçlerinin ardından tepe yıllardır sessizliğe gömülmüş olsa bile hâlâ çok tartışılıyordu. Ve çoğuna göre orada keşfedilecek bir şey kalmamıştı. Ayrıca çok ünlü bir yerdi, orayı yeniden kazmak, büyük bir sorumluluk aynı zamanda da dünyanın gözünü üzerine çevirtmek demekti. Ancak Korfmann, arkeobotanikten jeofiziğe, birçok disiplinin bir araya geldiği, ileri teknoloji ürünleriyle donatılı uluslararası bir bilim ordusunu ardına katarak, "Troia ve Troas- bir doğa kesitinin arkeolojisi" parolasıyla yola çıktı. Amacı çok farklıydı. Ne 19. yüzyılda çıkarılan ünlü hazineler ne de destanın doğruluğunun kanıtlanması ön plandaydı onun için. Hedeflenen, daha önce elde edilen sonuçların çağdaş yöntemlerle yeniden sınanması ve Troya'nın tarih yüklü Troas bölgesi içindeki konumuna oturtulmasıydı. Diğer anlamda, kenti var eden unsurlara, Troya insanlarının ne yiyip içtiklerinden, nasıl yaşadıklarına, o güne dek göz ardı edilen tüm değerlerin araştırılmasıydı. Mütevazı gibi görünen sorular aslında oldukça anlamlıydı ve sanılanın aksine çok daha büyük keşiflere yol açtı.

Anadolulu Troyalılar

Yüzlerce yıl Yunan-Miken uygarlığının bir parçası olarak algılanan Troya'nın, Anadolu'da, kökenleri çok daha gerilere giden Luwileri simgelediğini söylediğinde, haber arkeoloji camiasında bomba etkisi yarattı. Troya, Batı'ya değil, Anadolu'ya dönük bir kültürdü ve adı, Hitit resmi yazışmalarında geçen Wilusa, (Yunanca Wilios) ya da Taruisa'ydı. Vatandaşı olduğu Almanya dahil, Avrupa ülkelerinden birçok meslektaşı onu şiddetle eleştirdiler. Onlara göre, uygarlıklarının köklerinden biri olarak Avrupa tarihinin düşünsel ve kültürel sürecinde kesintisiz rol oynayan Troya, "Anadolulu" olamazdı. Avrupa televizyonlarına yansıyan keskin tartışmalarda Korfmann, bir adım bile geri çekilmedi. Ve keşifleri bununla bitmedi. Kentin sanıldığından çok daha büyük olduğunu ortaya çıkardı. Dahası, çıkış noktası olmamasına karşın, İlyada destanında anlatılan Troya ile kazdığı Troya arasındaki şaşırtıcı benzerlikleri, bilimsel olarak gözler önüne serdi.

Korfmann, tüm bu süreçte "ben" değil, hep "ekibim" dedi. Onunla 24 yıl çalışan arkeolojinin önde gelen isimlerinden Prof. Dr. İlhan Kayan'ın bir yazısında ifade ettiği gibi, "...Yalnızca arkeologlar değil, coğrafya,

jeoloji, jeofizik, biyoloji gibi doğa bilimlerinden ve başka alanlardan pek çok insanla bir arada çalıştı, işbirlikleri kurup tartışma ortamları yarattı. Kısacası bilim insanı olmanın tadını çıkarmamızı sağladı. Ötesi, Ege Üniversitesi Coğrafya Bölümü olarak bize verdiği destekle, bölümümüze bir laboratuvar, örnek ve malzeme depoları kuruldu."

Arkeolojinin duayenlerinden Prof. Dr. Ufuk Esin için ise Korfmann, tanıdığı en özel arkeologlardan biriydi: "... O yalnız bilim için çalışmadı. Mesleğini halka sevdirmeye, özellikle de gençleri eğitmeye çalıştı. Troia için yaptığı sergi "Düş ve Gerçek", benim gördüğüm en güzel sergilerden biriydi. Çünkü orada bütün o düşle, yani Homeros'un İliada destanında söyledikleriyle gerçeği kaynaştırmasını bildi." 2001 yılında, Almanya'da, cumhurbaşkanları tarafından açılan, dünyanın birçok yerinden getirilen Troya ile ilgili eserlerle, eşi benzeri görülmemiş bir sergi yaratmıştı Korfmann. Ve bu serginin altında yatan amaç, onun en büyük arzusuydu son karşılaşmamızda yinelediği gibi: "Teşhirdeki eserler Türkiye'ye serginin devamı niteliğinde gelecekti. Vitrinler ve diğer malzemeler de verilecekti. Eğer Troya'da bir müze kurulmuş olsaydı..." Bir müze ama anayurdunda, Troya topraklarında... Yıllar önce söz verilmişti. Arazisi bile hazırdı. Onun "gerçek düşü" buydu. Böylelikle, Troya'dan koparılarak dünyaya yayılmış, çalınmış tüm eserler, etik baskıyla ait olduğu yere geri getirebilirdi. İnanılması zordu ama o, " Bu konunun da takipçisiyim, merak etme, birileri başlayınca gerisi gelir..." demişti. Ama önce yerin hazır olması gerekiyordu. Milli park için de kaygıları vardı. Koruma amaçlı planın bir an önce uygulanması yönünde çağrılar yaptı, uğraş verdi. Ne var ki, dokuz yıl boyunca yine sözler verildi ama hiçbir yetkili harekete geçmedi.

Cami ve kilise

Tübingen Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Manfred Korfmann, 2003 yılında Türk vatandaşlığını aldığında, T.C. Nüfus Cüzdanı'na Osman adını ekledi. Ona bu ismi, kazı evinin ahçısı Tayyibe Hanım koymuştu. Yıl 1974. O günden beri de hep öyle anıldı. Neden Türk vatandaşı olduğuna ilişkin soruya ise şöyle yanıt vermişti: "Pek çok Türk dostum var. Hoşlandıklarımız, nefret ettiklerimizle temelde aynı anlayışa sahibiz. Esas olan kiliseye ya da camiye gitmek değil. Bu anlamda çatışma istiyorsanız çatışma yaratabilirsiniz. Ben iki ülke arasında köprü kurmak, barışa bir işaret koymak; bir Alman'ın pekala bir Türk vatandaşı olabileceğini ve bundan gurur duyacağını göstermek istedim."

Türk-Alman Forumu'nun yönetim kurulu üyesi olarak Almanya'daki Türkler'in sorunlarıyla da uğraşıyordu. Aldığı onlarca ödül ve ABD'den Gürcistan'a, dünyadaki birçok akademinin, kuruluşun onursal ya da aktif üyesi olması onun sadece "başarılarını" değil, kimliğini de anlatıyordu. Osman Korfmann'la özdeşleşen Troya'nın şimdi ona bir sözü var: Türkiye'ye bağışladığı 200 bin kitaplık kütüphanesiyle Troya Vakfı'nı yaşatmak, bir müze kurmak ve Homeros'un coğrafyasını eski kimliğine kavuşturmak.

Manfred Osman Korfmann özgeçmiş:

1942 Köln'de doğdu.
1961-1962 Beit Jala/Bethlehem (Ürdün-günümüz Filistin) asistan öğretmen.
1962-1970 Frankfurt/Main Üniversitesi ve Beyrut Amerikan Üniversitesi'nde Prehistorya, Roma Arkeolojisi ve Eski Çağ Tarihi eğitimi.
1968 Güney Afrika, Swaziland ve Mozambik'te arazi çalışmaları.
1972 Anadolu'daki çalışmalarına başlaması.
1988 Troia kazıları başkanlığı

Üye olduğu kuruluşlardan ve aldığı ödüllerden bazıları:

Berlin Alman Arkeoloji Enstitüsü üyesi.
Gürcistan Bilim Akademisi üyesi.
Amerikan Arkeoloji Enstitüsü onur üyesi.
Hırvatistan Arkeoloji Birliği onur üyesi.
Kültür eserlerinin korunması için verilen (Avrupa bölgesi) Rotondi Ödülü-İtalya.
Helga ve Edzard Reuter Vakfı, "Birlikte Yaşamı Teşvik Ödülü".
Türkiye Dışişleri Bakanlığı "Üstün Hizmet Madalyası".
Türkiye Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü "En Başarılı Kazı Ödülü".
Çanakkale 18 Mart Üniversitesi "Fahri Doktora" Ödülü.
Tiflis Devlet Üniversitesi Hizmet Madalyası.
Baden-Württemberg Eyaleti Üstün Hizmet Madalyası.
Batı Anadolu Rotary Kulübü "Bilimsel ve Kamuoyu Alanındaki Başarılı Çalışmaları" nedeniyle verilen ödül.

Kapalıçarşının İki Cevheri
CEVAHİR VE SANDAL BEDESTENLERİ

Hazırlayan
Nermin BAYÇİN
nerminb@superonline.com

Fatih'in yaptırdığı ve 600 yıl boyunca yalnız İstanbul'un değil, tüm Osmanlı topraklarının ticaret merkezi, aynı zamanda da bankası olan Cevahir Bedesteni ile değerli kumaşların satıldığı Sandal Bedesteni, işlevlerini yitirmiş olmalarına karşın, kalın duvarları ve kubbeleriyle, bir de tek tük kalmış eski "İstanbul efendisi" esnafıyla, ziyaretçiyi unutulmuş zamanlara çekiyor.

Yeni ya da eskinin taklitlerini sergileyen incik boncuklarla, gümüş takılarla ışıldayan vitrinler, bakırlarla kızıla dönen tezgâhlar; gençlerin arasında bir elin parmağı kadar kalmış yaşlı esnaflar ve onlarla harmanlanmış, kim bilir hangi şehirden, hangi konaktan ya da evden çıkma duvar saatleri, ikonalar, tespihler, porselen ya da gümüş eşyalar; aile yadigârı hatıratlarla yüklü dükkânlar...

Herhangi bir antikacı ya da eskicide rastlayabileceğiniz o bildik, göz alıcı dokuyu ve kokuyu yansıtıyorlar. Ama burası herhangi bir çarşı değil. İstanbul'un kadim çekirdeğinde, Kapalıçarşının kalbinde, yüzyıllar boyunca Doğulu ve Batılı tüccarların çekim merkezi olmuş, ticareti yönetmiş bir yer. Burası, bir zamanlar Osmanlı İmparatorluğu'nun banka kasası, aynı zamanda da en nadide, en değerli parçalara, en pahalı alışverişlere mekân olmuş Cevahir Bedesteni.

Bugün, Kapalıçarşının caddeleri ve sokakları içinden, binlerce dükkan arasından onu seçebilmeniz için başınızı yukarı kaldırıp kapılarının üstündeki adını aramanız gerekiyor. Eğer hedefiniz değilse, oradan geçtiğinizi fark etmeyebilirsiniz. Aynı şekilde onu korumaya alan, altı-yedi ton ağırlığındaki dört bronz kapısını da... Belki 25 yıl önce yenilenmiş kubbeleri dikkatinizi çekebilir. Belki bir de Divan Pastanesi, nirengi noktası ve soluklanmak için... Eski duvarlarından öne taşmış dükkânlarıyla hikâyesini anlatacak pek bir şey kalmamış sanki. Değil 600, daha 50 yıl önce kubbelerinin altında yaşananların soluğu, tarihöncesi dönemlerden geliyor gibi...

Ayrı bir prenslik

"Benim gibi dinozorlardan pek kalmadı çarşıda, üç beş kişi ya var ya yok." diyor Fikret Öztürk. 1939 yılında gelmiş Kapalıçarşıya babasıyla. Beş yaşındaymış. 1965'te de Cevahir Bedesteni'ne geçmiş. O günden beri burada. 30 yılı aşkın bir süre Bedesten için kurdukları derneğin başkanlığını üstlenmiş. Ayrı bir yönetimi varmış bu özel yapının iki yıl öncesine kadar: "Burası Monako gibi ayrı bir prenslikti. Esnaf birbirini kollardı. Ermeni ya da Rum olsun ayrım olmazdı aramızda. Ben rızkımı alınca komşuma yönlendirirdim müşteriyi. Dükkân sahibi alacağını takip etmezdi. Alacaklı bilirdi borcunu. Öylesine güven ve dayanışma vardı. İster çarşı içinden ya da dışından olsun, birisinin ameliyat parasına mı ihtiyacı var, toplardık hemen gereken miktarı. Bedesten geceleri yapılırdı esnafın kaynaşması için.

İstanbul efendileriydi hepsi, ceketini ilikleyerek konuşan, birbirine saygılı davranan..."

Sonra yaprak dökümü başlamış yavaş yavaş. O eski "efendi" esnaf birer birer azalınca, farklı coğrafyalar ve kültürlerden yeni nesiller doldurmuş boşluklarını. Aslen eczacı olan Öztürk'e göre Cevahir'in tadı yok artık. Kapalıçarşı gibi bedesten de kabuk değiştirmiş: "Burası müze gibiydi. Kendine has kokusu yeterdi. Sandal Bedesteni'nde de haftanın üç günü, halı, kuyum ve eşya mezadı yapılırdı ayrı ayrı. 1975 yılına kadar oraya Vehbi Koç gibi saygın insanlar, ünlüler gelirdi. Sulandırılmamıştı henüz. Ben bir şeye talip olduğumda, öbür arkadaş, 'siz buyrun' deyip almazdı. Şimdi ise rekabet, para hırsı var. Arkamızı döndüğümüzde müşteriler çalınıyor. Kaybedilen bu."

Yüzünde pırıldayan sımsıcak bir gülümsemeyle, Cevahir'le 1961 yılında tanıştığını söylüyor Şerif Ali Uyar. 16 yaşında çırak olarak gelmiş Bergama'dan. Şimdi emekli ama halen çalışıyor 40 yıldır emek verdiği bakırcı dükkânında. Ahşaptan yapılma

FATİH SULTAN MEHMED TARAFINDAN YAPTIRILAN BU EMEKTAR YAPI, İSTANBUL'UN İLK BEDESTENİ OLMA ÖZELLİĞİNİ TAŞIYOR.

"dolap dükkânların" zamanına yetişmiş. Ve 1970'lerden itibaren de teker teker yok olduklarını izlemiş. Bedestenin en karakteristik özelliklerinden biri olan "dolap dükkânlar"ı tarif etmeye çalışıyor. Ama boşuna. Kafamızda canlandıramıyoruz bir türlü. Altında kasaları, üstünde servisin yapıldığı ufak vitrini, katlanarak açılıp kapanan iki kepenkli, akşam olunca toplanıp emniyete alınan bu küçük mekânlardan bir tek örnek kalmamış geriye. Ama dolaplara çıkan yandaki merdivenleri ve arkada, bedestenin kalın duvarları içindeki mahzenleri halen barındıran bazı dükkânlar, azıcık da olsa, yüzyılların dokusunu yansıtıyor. Gerisi hayal gücü. Bu mahzenlerde, bir zamanlar en değerli halıların, kumaşların, mücevher ve diğer cevahirin saklanılmış olduğu, artık kitaplarda kalan bir bilgi.

Bezzazistanın gücü

Emekliliğini bekleyen Ligov Mihailidis ise, "Artık alan yok, turist gelmiyor, Cevahir bozuldu" diyor, tezgâh masasına kadar taşmış üst üste yığılı ikonaların arkasından. Ermeni olan dükkânın sahibi de tamamen kuyumculuğa dönecekmiş.

Fatih Sultan Mehmed tarafından yaptırılan bu emektar yapı, İstanbul'un ilk bedesteni olma özelliğini taşıyor. Bugün unutulmuş olan o hareketli günlerini, asıl işlevini yansıtan, taşıyıcı sekiz kalın fil ayağı, 15 kubbesi, kalın duvarları ve devasa dört kapısı. Yine Fatih dönemine ait, Cevahir'den daha küçük, hücre-mahzen tipi mekânları olmayan 20 kubbeli Sandal Bedesteni'nin de (Yeni Bedesten), Evliya Çelebi'nin 17. yüzyılda betimlediği gibi kumaş-dokuma ticareti için yapıldığı düşünülüyor. Fatih Vakıfları

bünyesinde, her iki bedestenin gelirleri Ayasofya Camii'ne tahsis edilmiş. Bedesten, Selçuklu dönemlerine kadar inen, Arapça ve Farsça kökenli bezciler ya da kumaş anlamına gelen bezzazistan ya da bezistan sözcüklerinden geliyor. Dokuma, Ortaçağın en değerli ticari metalarından biri olduğundan pazarın da en güçlü kişileri "bez" işiyle uğraşanlarmış. Günümüzde Kuyumcular, Keseciler, Takkeciler ve Sahaflar caddeleriyle çevrilmiş olan Bedesten Cevahiri de, zamanla çevresinde sürekli gelişen ve büyüyen çarşılarla birlikte daha da güçlü bir konuma erişmiş.

Fatih Vakfiyesi'nin 1472-73 yıllarına ait kayıtlarında, 'dar al-bezzaziye' olarak geçen çarşı, Eski Bedesten, İç Bedesten ya da Büyük Bedesten adı altında, yalnız kentin değil, Osmanlı Devleti'nin de ticari nabzını tutan bir merkez niteliğinde, 15. yüzyıldan 19. yüzyılın ortalarına kadar bu özelliğini korumuş. Günümüzdeki bankalar gibi, imparatorluğun altın ve diğer değerli madenlerin piyasasını yönlendiren, kurları belirleyen, para ve mal sirkülasyonuna hakim olan bu can alıcı mekânda, bedesten hacegileri denilen esnafların dışında, zengin kişilerin de sikke, mücevher gibi, yükte hafif, pahada ağır mal varlıkları saklanırmış. Mühürlü kasalara konularak mahzenlerde belli bir ücret karşılığında tutulan bu küçük hazinelerin emniyetinden de hiç kimse kuşku duymazmış. Hacegiler, bir yandan emanetleri korurken bir yandan da belli oranda bir faiz alarak bu servetleri işletirlermiş. Kasa kiralayan kişi öldüğünde, bıraktıkları, eğer mirasçısı yoksa kamu hazinesine ya da esnafa kalırmış. Aralarında öyle zenginleri varmış ki, 1846 da mirasçısız ölen Mekkizade Mustafa Asım Efendi'nin bedestende kalmış 40 bin kese akçesiyle Ayasofya onarılmış.

HACEGİLER, BİR YANDAN EMANETLERİ KORURKEN BİR YANDAN DA BELLİ ORANDA BİR FAİZ ALARAK BU SERVETLERİ İŞLETİRLERMİŞ.

Bedestenin sözcüsü, efendisi Kethüda

Kethüdası, kadısı, tellalları, muhafızları, duacıları, taşıyıcıları ve daha nice görevlisiyle ayrı bir organizasyona sahip olan bedesten, ipek, kadife, altın ve gümüş işlemeli kumaşlardan kürklere, halıdan mücevhere, değerli madenden antikaya, Doğu ve Batı arasında, her tür kıymetli malın alım satımı ve güvenlik içinde saklanılması üzerine kurmuş bu küçük ama zengin bir prensliğini. Tellalları, bekçileri, resmi hizmetlileri denetleyen Bedesten Kethüdası, devlet tarafından atanmış en yetkili kişi olarak tahrir (kayıt) defterlerine altın ve gümüş piyasa değerlerini, alım-satım oranlarını düzenli olarak kaydedermiş. Tüm imparatorluk için önemli olan bu hassas çalışmalarla birlikte kethüda, çarşının kurallarına, güvenirliliğine zarar verici her tür önlemi alır, ilkelere uymayanları, dolandırıcılık yapanları cezalandırırmış. Hacegilerle satıcılar ya da aracılar arasında aracılık yapan bedesten tellalları ise yarı resmi statüde, yalnızca bedesten için çalışırlarmış. Aranılan en önemli ilke dürüstlük olduğundan tellal olabilmek için iyi referanslara ve kefillere sahip olmak gerekirmiş. Evliya Çelebi'nin yazdığına göre, bedestende 70 bekçi, 200 tellal ve 300 hamal çalışırmış. Ayrıca Saray'dan verilen beratla görev alan 12 kişilik bölükbaşı (bekçi) bulunurmuş. Bu sayılar abartılı görülse de, onun Kuyumcular Kapısı üzerindeki ünlü kartal motifine bakarak yaptığı yorum, bugünkü esnaf arasında bile halen anımsanan bir özdeyiş haline gelmiş: "Kazandığınız, vahşi kuş gibi bir anda uçup gider; kazancı evcilleştirin ve tutmayı bilin!". Ve bir de, bedestenin açılışında bölükbaşı tarafından yapılan dua ve ardından söylenilen "Tavcılık yapılmayacak, mal kapatılmayacak, kefilsiz mal alınıp, satılmayacak" yemini.

KASA KİRALAYAN KİŞİ ÖLDÜĞÜNDE, BIRAKTIKLARI, EĞER MİRASÇISI YOKSA KAMU HAZİNESİNE YA DA ESNAFA KALIRMIŞ.

Doğançay Museum Doğançay Müzesi

Müze değil Mucize

Doğançay Müzesi
Dogançay Museum

Balo Sokak No.42
34435 Beyoglu / Istanbul / Turkey
Tel +90 212 244 7770 / 71
+90 212 244 7419
+90 212 251 7494
Fax +90 212 244 7418
E-mail info@dogancaymuseum.org
www.dogancaymuseum.org
www.burhandogancay.org

Sizin için koruyoruz...

Doğa var olmadan var olamayacağımızı biliyoruz.
Kalite anlayışımızın temelinde yatan bu düşünce ile
atık kâğıtları yeniden sizin kullanımınıza sunuyoruz.

FEZA 0536 948 19 79

Kartonsan

Karton Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Prf. Bülent Tarcan Sok. No: 5 Pak İş Merkezi Kat: 3 Gayrettepe 34349 İstanbul
Tel.: (0212) 273 20 00 Faks: (0212) 273 21 70
e-mail: kartonsan@kartonsan.com.tr www.kartonsan.com